

Het Nederlandse exportcontrolebeleid in 2022

Rapportage over de afgifte van vergunningen voor militaire, *dual-use* en
foltergoederen van minister voor Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingssamenwerking en de minister van Buitenlandse Zaken

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Schets Nederlandse defensie- en veiligheidsindustrie	5
3. Procedures en uitgangspunten	9
3.1 Procedures	9
3.2 Toetsingskader militaire goederen	10
3.3 Toetsingskader <i>dual-use</i> goederen	13
3.4 Toetsingskader Foltergoederen	14
4. Transparantie	16
4.1 Informatievoorziening aan belanghebbenden	18
5. De Nederlandse export van militaire goederen in 2022	19
5.1 Afgegeven vergunningen	19
5.2 Levering militaire goederen aan Oekraïne	22
5.3 Afgewezen vergunningaanvragen	25
6. De Nederlandse export van <i>dual-use</i> goederen in 2022	28
6.1 <i>Dual-use</i> goederen	28
6.2 Anti-folterverordening	31
7. Relevante ontwikkelingen in de Europese Unie	32
7.1 Raadswerkgroep conventionele wapenexport COARM	32
7.2 EU-jaarrapportage inzake export van militaire goederen 2021	35
7.3 Raadswerkgroep <i>dual-use</i> goederen	38
7.4 EU-jaarrapportage inzake <i>dual-use</i> export 2021	39
8. Overige relevante internationale ontwikkelingen	39
8.1 Wapenhandelsverdrag (<i>Arms Trade Treaty</i>)	40
8.2 VN-Wapenregister en transparantie in wet- en regelgeving	41
8.3 Wassenaar Arrangement	43
8.4 Ontwikkelingen in de andere exportcontroleregimes	44
8.4.1 Nuclear Suppliers Group (NSG)	44
8.4.2 Australia Group (AG)	45
8.4.3 Missile Technology Control Regime (MTCR)	45
Bijlage 1: Afgegeven vergunningen uitvoer van militaire goederen	46
Bijlage 2: Ontwikkeling waarde van de afgegeven vergunningen voor export van militaire goederen uit Nederland sinds 1996	55

Bijlage 3: Realisaties onder algemene vergunningen (militair)	56
Bijlage 4: Doorvoer van militaire goederen.....	61
Bijlage 5: Tussenhandeldiensten t.a.v. militaire goederen	62
Bijlage 6: Afgewezen vergunningaanvragen voor militaire goederen.....	63
Bijlage 7: Overtollig defensiematerieel.....	65

1. Inleiding

Het voorliggende rapport over het Nederlandse exportcontrolebeleid ten aanzien van strategische goederen in 2022 is het zesentwintigste rapport dat conform de 'Notitie over meer openbaarheid met betrekking tot de rapportage over de uitvoer van militaire goederen' (Kamerstuk 22 054 Nr. 30, 27 februari 1998) is opgesteld.

Het rapport bevat:

Inleiding en achtergrond

1. een [kenschets](#) van de Nederlandse defensie- en veiligheidsgerelateerde industrie;
2. een overzicht van de [procedures en uitgangspunten](#) van het Nederlandse exportcontrolebeleid;
3. een overzicht van de [transparantie](#) die Nederland betracht ten aanzien van exporten van strategische goederen;

Statistiek export 2022

4. een [kwantitatief overzicht](#) van de Nederlandse export van militaire goederen in 2022;
5. een [kwantitatief overzicht](#) van de Nederlandse export van *dual-use* goederen in 2022;
6. een [kwantitatief overzicht](#) van de Nederlandse export van goederen die vallen onder de anti-folterverordening in 2022;

Relevante ontwikkelingen

7. [Relevante ontwikkelingen in de EU](#) op het terrein van export van militaire goederen en de export van *dual-use* goederen;
8. [Relevante ontwikkelingen buiten de EU](#) op het terrein van wapenexport en de export van *dual-use* goederen, zoals in het Wapenhandelsverdrag (Arms Trade Treaty), het Wassenaar Arrangement en in de overige exportcontroleregimes (*dual-use* goederen);

Het rapport heeft zeven bijlagen:

[Bijlage 1](#) geeft de waarden weer van de verleende exportvergunningen in het jaar 2022 per categorie militaire goederen en per bestemmingsland.

[Bijlage 2](#) geeft weer hoe de Nederlandse wapenexport zich ontwikkelt.

[Bijlage 3](#) geeft een overzicht van de gerapporteerde realisaties onder Algemene vergunningen voor militaire goederen NL003 t/m NL009.

[Bijlage 4](#) geeft een overzicht van de verstrekte vergunningen voor doorvoer van militaire goederen naar derde landen.

[Bijlage 5](#) geeft een overzicht van de verstrekte vergunningen voor tussenhandeldiensten voor militaire goederen.

[Bijlage 6](#) vermeldt de door Nederland afgewezen aanvragen voor uitvoer, doorvoer en sondages voor militaire goederen.

[Bijlage 7](#) biedt een overzicht van het overtollig defensiematerieel dat in 2022 is verkocht.

2. Schets Nederlandse defensie- en veiligheidsindustrie

De Nederlandse defensie- en veiligheidsgerelateerde industrie kenmerkt zich door technologisch hoogwaardige producten, innovatie en hoogopgeleid personeel.

Naast de defensiemarkt bedienen bedrijven en kennisinstellingen in deze sector vaak ook de civiele markt met producten en/of dienstverlening. Daarnaast zijn er bedrijven die zich deels hebben gespecialiseerd in de productie van militair geclassificeerde goederen en daaraan gerelateerde dienstverlening. Vanwege de beperkte thuismarkt (Nederland) is de sector sterk gericht op export. Uit de meest recente (2022) studie¹ met kwantitatieve gegevens over het defensie- en veiligheidsgerelateerde bedrijfsleven, uitgevoerd door Berenschot in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, volgt dat de defensie- en veiligheidsgerelateerde industrie voor de helft van de omzet afhankelijk is van export (2019: 50%, 2020: 49%, 2021: 54%).

In vergelijking met een eerdere studie (Triarii, 2020) met data over 2017 is door Berenschot een groter aantal bedrijven geïdentificeerd als behorend tot de Nederlandse defensie- en veiligheidsgerelateerde technologische industriële basis (NLDTIB). Daarvan zijn er 174 bevraagd over relevante cijfers over het jaar 2021.

Tabel 1 geeft een overzicht van de kerncijfers uit deze studies.

Tabel 1, Kerngegevens van de Nederlandse defensie- en veiligheidsgerelateerde industrie.

	2017	2021
Aantal bedrijven	342	1000
Defensie- en veiligheidsgerelateerde omzet	€ 5,0 miljard	€ 4,7 miljard
Defensie- en veiligheidsgerelateerde omzet als % van de totale omzet van DVI-bedrijven	12%	10,6%
Defensie- en veiligheidsgerelateerde export	€ 3,58 miljard	€ 2,54 miljard
Aantal defensie- en veiligheidsgerelateerde arbeidsplaatsen	19.247	18.651
waarvan aantal defensie- en veiligheidsgerelateerde R&D-arbeitsplaatsen	7.364 (38%)	4.121 (22%)

Bron: Triarii (2020) en Berenschot (2022)

De Nederlandse defensie en veiligheidsindustrie telt circa 1000 bedrijven. Deze bedrijven waren in 2021 (het jaar van het meest recente sectoronderzoek) voor het totale scala aan activiteiten (voor de civiele en militaire markt) goed voor circa 150.000 arbeidsplaatsen. Hiervan waren 18.651 arbeidsplaatsen specifiek gerelateerd aan activiteiten op defensie- en veiligheidsterrein.

De omzet van de Nederlandse defensie- en veiligheidsindustrie bedroeg in 2021 € 4,7 mld. De defensie- en veiligheidsgerelateerde omzet betreft een aandeel van gemiddeld circa 10,6% op de totale omzet van de betrokken bedrijven en instituten, die voor het merendeel civiele activiteiten ontplooiën. Er zijn slechts enkele bedrijven die zich vrijwel geheel op de defensiemarkt richten.

¹ Berenschot, 2022 | rapport: Nederlandse Defensie- en Veiligheid gerelateerde gechnologische industriële basis

De sector bestaat voor een groot deel uit kleine en middelgrote bedrijven, kennisinstellingen en start-ups.² In het maritieme cluster opereren een aantal grote ondernemingen zoals Damen Naval en Thales Nederland die als *Original Equipment Manufacturer* (OEM) fungeren. In de vliegtuigbouw (o.a. GKN Fokker) is er specialisatie in landingsgestellen en hightech materiaal, lichtgewicht structuren, onderhoudsconcepten en composiet componenten. Nederlandse ondernemingen leveren logistieke, reserve- en onderhoudsonderdelen en -diensten voor F35-toestellen binnen Europa, en maken samen met Noorwegen onderdeel uit van de internationale waardeketen daarvoor. De Nederlandse industrie onderscheidt zich ten opzichte van de wereldwijde en de bredere Europese industrie in nichemarkten.³ Daarbij wordt door de Nederlandse industrie een belangrijke rol vervuld als toeleverancier voor buitenlandse *Original Equipment Manufacturers*.⁴

Uit het onderzoek van Berenschot volgt dat de sector een sterk innovatieve inslag heeft. Gemiddeld besteedt de Nederlandse industrie 14% van de omzet aan R&D-activiteiten en houdt 22% van de arbeidsplaatsen in de industrie verband met innovatie (tegenover 1,6% voor alle arbeidsplaatsen in Nederland). Daarmee ligt de gemiddelde R&D-intensiteit binnen de Nederlandse defensie-industrie hoger dan binnen de 30 meest R&D-intensieve bedrijven waar dit percentage op 12,6 ligt. Zo'n 55% van de werknemers heeft een opleiding op HBO- of WO-niveau. Voor Nederland als geheel ligt dit percentage op 30%. De hoogwaardige kennisontwikkeling en productinnovaties leiden vaak tot nieuwe economische activiteiten in zowel de militaire als de civiele sector. Volgens de eerdere studie van Triarii heeft kennisontwikkeling bij 75% van de bedrijven geleid tot nieuwe producten voor de defensie- en veiligheidsmarkt en bij 70% van de bedrijven tot nieuwe producten voor de civiele markt.

Van de totale export van de Nederlandse defensie- en veiligheidsgerelateerde industrie, dus van zowel vergunningplichtige als niet-vergunningplichtige goederen en diensten tezamen, wordt € 2,54 miljard als militaire export gekwalificeerd (cijfers uit 2021). Als belangrijkste afzetmarkten gelden Nederland, Duitsland, België, het VK en de VS. Belangrijkste opkomende markt is Azië.

Omdat de Nederlandse markt te klein is om de aanwezige expertise in stand te houden, wordt internationale samenwerking op het gebied van defensiematerieel gestimuleerd. Zo zijn commerciële relaties ontstaan, met name met Duitse, Amerikaanse, Britse, Franse en Belgische ondernemingen, waarbij ook gezamenlijke verplichtingen worden aangegaan met betrekking tot het onderhoud van systemen en de levering van onderdelen.

De sector draagt, vanwege de nauwe samenwerking met de verschillende krijgsmachtonderdelen, direct bij aan de operationele inzetbaarheid van de Nederlandse krijgsmacht en daarmee aan de veiligheid van Nederland, Europa en NAVO-bondgenoten.

² Dialogic (2021) Het Nederlandse investeringsklimaat: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2021/06/01/het-nederlandse-investeringsklimaat>

³ Defensie Industrie Strategie (2018): <https://www.defensie.nl/downloads/beleidsnota-s/2018/11/15/defensie-industrie-strategie>

⁴ Zie ook de Kamerbrief "Defensie Industrie Strategie in een nieuwe geopolitieke context" (Kamerstuk 31125-123), <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2022Z20851&did=2022D44864>

Het overheidsbeleid is erop gericht om de Nederlandse defensie- en veiligheidsgerelateerde industrie en kennisinstellingen zo te positioneren, dat de sector een hoogwaardige bijdrage aan de Nederlandse veiligheid kan leveren. Om dit te bereiken worden Nederlandse bedrijven rechtstreeks of indirect, indien mogelijk door middel van industriële participatie-opdrachten, betrokken bij nationale defensie-aanbestedingen. Hierdoor kan de sector op de Europese en internationale markt competitiever opereren en toegang krijgen tot toeleveringsketens. Dit beleid is beschreven in de Defensie Industrie Strategie (DIS) ⁵, die in november 2018 aan de Tweede Kamer is aangeboden, en dit is beleid is verder aangescherpt in het licht van de internationale ontwikkelingen in het veiligheidsdomein in de Kamerbrief "Defensie Industrie Strategie in een nieuwe geopolitieke context" (Kamerstuk 31125-123, 2 november 2022). In deze stukken is ook expliciet aandacht voor een actiever exportbeleid en handelsbevordering. Het kabinet ondersteunt Nederlandse bedrijven – waaronder het MKB en start-ups – bijvoorbeeld bij deelname aan internationale beurzen voor de defensie- en veiligheidsindustrie. Ook het diplomatieke netwerk wordt actiever ingezet voor handelsbevordering. In de context van de Europese initiatieven om de Europese Defensie Technologische en Industriële Basis te versterken (zoals het Europees Defensiefonds [EDF], *European Defence Industry Reinforcement through common Procurement Act* [EDIRPA], *the Act in Support of Ammunition Production* [ASAP] en *Permanent Structural Cooperation* [PESCO]) is dit ook van belang. Uiteraard blijft het Nederlandse exportcontrolebeleid onverminderd van kracht en wordt voor elke vergunningplichtige transactie vooraf onderzocht of er een risico is dat de potentiële handelspartner materieel en kennis op ongewenste wijze gebruikt, bijvoorbeeld om mensenrechten te schenden of (regionale) instabiliteit te vergroten.

De exportactiviteiten van de sector worden beschouwd als een noodzakelijke voorwaarde voor de continuïteit van de bestaande kennisbasis. Dat laat onverlet dat in het belang van de internationale rechtsorde en de bevordering van vrede en veiligheid grenzen moeten worden gesteld aan de exportactiviteiten van de defensie- en veiligheidsgerelateerde industrie, om ongewenste inzet van militaire en *dual-use* goederen te voorkomen. Binnen die grenzen mag de Nederlandse industrie, naar het oordeel van het kabinet, voorzien in de legitieme behoefte van andere landen aan defensiematerieel.

⁵ Defensie Industrie Strategie (2018): <https://www.defensie.nl/downloads/beleidsnota-s/2018/11/15/defensie-industrie-strategie>

Uitgelicht: Maatregelen ter bevordering van Europese defensiesamenwerking en verdere Europese convergentie van het wapenexportbeleid

Om de Nederlandse en Europese veiligheid te versterken ziet het kabinet mogelijkheden in het versterken van de grensoverschrijdende samenwerking tussen de Europese defensie-industrieën en verdere Europese convergentie van het Europese wapenexportbeleid. In dat kader zijn in 2022 de eerste stappen gezet in het verkennen van potentiële Nederlandse toetreding tot een verdrag op het vlak van exportcontrole in het militaire domein waarin Duitsland, Frankrijk en Spanje deelnemen. Dit verdrag is erop gericht de exportcontrole voor gezamenlijk ontwikkelde en geproduceerde defensiegoederen beter te stroomlijnen. Het verdrag regelt dat toetsing aan de criteria van het wapenexportbeleid plaatsvindt door de verdragspartij waar de eindproducent van het goed is gevestigd en vergroot zo de voorspelbaarheid van het regelgevend kader zodat Europese defensie bedrijven een meer gelijke exportpositie krijgen en de onderlinge concurrentie wordt versterkt. Daarbij zorgt het verdrag voor kortere doorlooptijden van vergunningaanvragen en een verlaging van de administratieve lasten bij de betrokken bedrijven en overheidsorganisaties. Het beoogde effect hiervan is dat de snellere toelevering van componenten een impuls geeft aan de gezamenlijke productie van militaire goederen zonder daarbij in te boeten op een scherp toezicht op het belang dat Nederlandse goederen niet op ongewenste wijze worden ingezet.

Op 14 juli jl. informeerde het kabinet de Kamer over de voorgenomen toetreding tot het verdrag (zie Kamerbrief "Maatregelen ter bevordering van Europese defensiesamenwerking en verdere Europese convergentie van het wapenexportbeleid" [Kamerstuk 2023Z13740]). Toetreding tot het verdrag zal een proces van middellange termijn zijn. Het kabinet is in afwachting van een formele uitnodiging van de verdragspartijen om de toetredingsprocedure te kunnen starten. Op basis van deze uitnodiging kan het kabinet het verdrag, gepaard met een advies van de Raad van State, voorleggen ter parlementaire goedkeuring. Uiteindelijk zullen de verdragspartijen akkoord moeten gaan met Nederlandse toetreding.

In aanvulling op de voorgenomen toetreding tot het verdrag inzake exportcontrole in het militaire domein kondigde het kabinet in voorgenoemde brief ook een versterkt

gebruik van de algemene vergunning aan ter bevordering van grensoverschrijdende defensie-industriesamenwerking. Ook werd in deze brief op hoofdlijnen de Nederlandse inzet in het kader van de herziening van het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexportcontrole toegelicht. Kern van deze inzet is verdere harmonisatie en een stevigere basis voor gezamenlijke ontwikkeling en productie van defensiegoederen door verbeterde wederzijdse stroomlijning van exportcontrole door de lidstaten en een intensievere gedachtewisseling over exporttoetsingen om zo te komen tot een meer eenduidig begrip van de Europese toetsingskaders. Tot slot besloot het kabinet tot afschaffing van het aanvullend wapenexportbeleid om zo effectieve verdragsdeelname mogelijk te maken en zo nauw mogelijk aan te sluiten bij het gezamenlijk overeengekomen Europese wapenexportbeleid. In hoofdstuk 3 (procedures en uitgangspunten) wordt dit nader toegelicht.

3. Procedures en uitgangspunten

3.1 Procedures

Algemeen

Vergunningen voor de uitvoer van strategische goederen (militaire en *dual-use* goederen) worden verstrekt op grond van de Algemene Douanewet en het daarvan afgeleide exportcontrole-instrumentarium.⁶

Bedrijven of personen die goederen en technologie willen uitvoeren die op de Gemeenschappelijke EU-lijst van militaire goederen⁷ of de bijlage van de EU *dual-use* verordening⁸ staan, dienen bij de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer (CDIU) een aanvraag in voor een uitvoervergunning. De CDIU, onderdeel van de Douane, staat voor de verlening van uitvoervergunningen onder beleidstoezicht van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Vergunningen worden afgegeven namens de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Militaire goederen

Aanvragen voor de uitvoer van militaire goederen naar NAVO- en EU-lidstaten en daarmee gelijkgestelde landen (zgn. NAVO+ landen, te weten Australië, Japan, Nieuw-Zeeland en Zwitserland) worden in beginsel door de CDIU afgehandeld op basis van een door het ministerie van Buitenlandse Zaken opgestelde werkinstructie. Uitzonderingen op bovenstaande regel zijn Cyprus en Turkije. Aanvragen voor uitvoer naar deze landen worden, evenals de aanvragen voor uitvoer naar alle overige landen, ter besluitvorming voorgelegd aan het ministerie van Buitenlandse Zaken. Voor de toetsing van aanvragen aan de acht criteria vermeld in het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport⁹ vraagt de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking een buitenlandpolitiek advies aan de minister van Buitenlandse Zaken. Diens advies neemt bij de besluitvorming over de afgifte van een exportvergunning een centrale plaats in.

Voor de afstoting van overtollig materieel van het ministerie van Defensie is de normale vergunningprocedure van toepassing. Het ministerie van Buitenlandse Zaken toetst dergelijke transacties, net zoals de exporttransacties van het bedrijfsleven, aan de criteria van het wapenexportbeleid. De minister van Defensie licht de Tweede Kamer, voorafgaand aan het tekenen van het verkoopcontract, in over de verkoop van overtollige Nederlandse wapensystemen. Wanneer dit om commerciële redenen niet mogelijk is, informeert de minister van Defensie de Kamer direct na tekenen van het verkoopcontract.¹⁰

⁶ Het volledige wetgevende kader is te vinden op de website van de Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/exportcontrole-strategische-goederen/wetten-en-regels-export-strategische-goederen>

⁷ Gemeenschappelijke EU-lijst van militaire goederen

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R0821&from=NL>

⁹ Gemeenschappelijk standpunt (2008/944/GBVB) tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie

¹⁰ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-22054-129.html>

Dual-use goederen

Ook voor *dual-use* aanvragen zijn verschillende procedures van toepassing naar gelang het land van eindbestemming. Voor landen die lid zijn van het exportcontrole regime dat het desbetreffende goed controleert, worden individuele en globale vergunningaanvragen conform de geldende werkinstructie in beginsel door de CDIU behandeld. Deze landen onderschrijven dezelfde uitgangspunten als Nederland ten aanzien van de handel in deze gevoelige goederen. Ook kan er voor bepaalde goederen in combinatie met bepaalde bestemmingen gebruik gemaakt worden van uniale en nationale algemene vergunningen; er vindt dan geen toetsing op transactieniveau plaats maar er geldt onder meer een registratie- en archiveringsplicht. Zo geldt er bijvoorbeeld een algemene vergunning voor de uitvoer van vrijwel alle *dual-use* goederen naar Australië, Canada, Japan, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Zwitserland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

Politiek gevoelige aanvragen worden ter besluitvorming voorgelegd aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Dit geldt ook voor ontheffingsaanvragen voor het Chemisch Wapenverdrag, vergunningaanvragen voor zogenaamde NSG-Triggerlist-, Wassenaar Sensitive/Very Sensitive – en Bijlage-IV goederen¹¹, vergunningen gerelateerd aan sancties en in het kader van de EU Anti-folterverordening (2019/125).

Anti-folterverordening

Goederen vallend onder de anti-folterverordening¹² mogen niet zonder meer in-, uit- of doorgevoerd worden van en naar niet-EU-landen. Indien er geen verbod geldt, zijn de goederen en diensten onder de anti-folterverordening vergunningplichtig. De vergunningaanvragen voor de goederen en diensten vallend onder de anti-folterverordening voor bestemmingen waar de doodstraf of terdoodbrenging nog wordt gehandhaafd worden altijd door de CDIU voorgelegd aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Tegenwoordig hebben meer dan twee op de drie landen wereldwijd de doodstraf afgeschaft. De vergunningaanvragen voor bestemmingen waar de doodstraf is afgeschaft worden zelfstandig door de CDIU afgehandeld.

3.2 Toetsingskader militaire goederen

EU-criteria

Aanvragen voor uitvoervergunningen van militair materieel worden per geval getoetst aan de acht criteria van het EU wapenexportbeleid met inachtneming van de aard van het goed, de eindbestemming, de eindgebruiker en het beoogd eindgebruik. Deze acht criteria zijn oorspronkelijk vastgesteld door de Europese Raden van Luxemburg (1991) en Lissabon (1992) en vervolgens opgenomen in een EU-Gedragscode voor de wapenexport (1998). Op 8 december 2008 nam de Raad van de Europese Unie het besluit om de EU Gedragscode uit

¹¹ Triggerlistitems zijn goederen uit categorie 0 van bijlage 1 van de *dual-use* verordening; het Wassenaar Arrangement maakt onderscheid in toepasbaarheid van de goederen in militaire toepassingen, zie www.wassenaar.org voor meer informatie; bijlage-IV van de *dual-use* verordening bevat goederen die ook vergunningplichtig zijn bij intra-EU overdracht

¹² Verordening 2019/125 van het Europees Parlement en de Raad van 16 januari 2019 met betrekking tot de handel in bepaalde goederen die gebruikt zouden kunnen worden voor de doodstraf, foltering of andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing

1998 om te zetten in Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie. De acht criteria zijn in onderstaande figuur samengevat:

Figuur 1, Acht criteria van Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB.

De acht criteria luiden, samengevat, als volgt:

1. Naleving van de internationale verplichtingen van de lidstaten van de Gemeenschap, met name door de Veiligheidsraad van Verenigde Naties en de Europese Unie uitgevaardigde sancties, de verdragen inzake non-proliferatie en andere onderwerpen, alsmede andere internationale verplichtingen.
2. Eerbiediging van de rechten van de mens in het land van eindbestemming en naleving van het internationaal humanitair recht door dat land.
3. De interne situatie van het land van eindbestemming ten gevolge van spanningen of gewapende conflicten.
4. Handhaving van vrede, veiligheid en stabiliteit in de regio.
5. De nationale veiligheid van de lidstaten, van de gebieden waarvan één van de lidstaten de buitenlandse betrekkingen behartigt, alsmede van bevriende landen of bondgenoten.
6. Het gedrag van het land van eindbestemming ten opzichte van de internationale gemeenschap, met name de houding ten aanzien van terrorisme, de aard van zijn bondgenootschappen en de eerbiediging van het internationaal recht.
7. Het gevaar dat de goederen een andere dan de opgegeven eindbestemming krijgen, hetzij in het aanschaffende land zelf ofwel via ongewenste heruitvoer.
8. De verenigbaarheid van de wapenexporten met het technische en economische vermogen van het ontvangende land, rekening houdend met de wenselijkheid dat staten met een zo gering mogelijk beslag op mensen en economische middelen voor bewapening, in hun legitieme veiligheids- en defensiebehoeften voorzien.

De kern van het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport bestaat uit de toetsing aan de bovengenoemde acht criteria en een mechanisme voor informatie-uitwisseling. Deze informatie-uitwisseling bestaat uit (1) een notificatieplicht aan alle lidstaten wanneer een lidstaat een vergunningaanvraag afwijst en (2) een consultatieplicht wanneer een lidstaat een in essentie identieke aanvraag in behandeling heeft waarvoor een andere lidstaat eerder een aanvraag heeft afgewezen. Daarnaast hebben lidstaten ook voor tussenhandel, doorvoer, overdracht van niet-tastbare vormen van technologie en vergunningen voor productielicenties afspraken gemaakt in het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport.

Albanië, Bosnië en Herzegovina, Canada, Noord-Macedonië, Georgië, IJsland, Montenegro en Noorwegen hebben de criteria en beginselen van het Gemeenschappelijk Standpunt onderschreven. Noorwegen is in 2017 aangesloten op de COARM online *denial* database, waarmee het deelneemt aan de uitwisseling van informatie tussen EU-lidstaten over afgewezen vergunningaanvragen en de consultaties via dit systeem.

Nederland past de in VN-, OVSE- en EU-verband afgekondigde wapenembargo's volledig toe.

De website van de Rijksoverheid¹³ biedt een actueel overzicht van de nationale sanctieregelingen ter implementatie van VN- en EU- sancties, inclusief wapenembargo's. De EU stelt ook een dergelijk overzicht beschikbaar.¹⁴ Ter aanvulling op het overzicht op de genoemde websites, dient te worden opgemerkt dat sinds 1992 een OVSE-embargo van kracht is m.b.t. "*forces engaged in combat in Nagorno-Karabach*" (besluit van het Senior Comité – voorloper van de Permanente Raad – van 28 februari 1992).

Aanvullend nationaal beleid

In aanvulling op het EU Gemeenschappelijk Standpunt, kan een lidstaat ook aanvullend nationaal beleid instellen.

Het Nederlandse exportcontrolebeleid kende in 2022 een zogenaamde *presumption of denial* voor Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten in verband met de constatering van de *Group of Independent Eminent International and Regional Experts on Yemen* dat de strijdkrachten van beide landen betrokken waren bij schendingen van het humanitair oorlogsrecht in het Jemen-conflict. Dit beleid voor Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten is in respectievelijk 2016 en 2018 ingesteld.¹⁵ Ook op Turkije was in 2022 (sinds 15 oktober 2021) een *presumption fo denial* van kracht in verband met de Turkse militaire rol in Noord-Syrië. Dit beleid werd ingesteld ter vervanging van het sinds oktober 2019 geldende aangescherpte beleid ten aanzien van de export van militaire goederen en dual-use-goederen met militair eindgebruik dat bestond uit het aanhouden van vergunningaanvragen voor Turkije.

De *presumption of denial* betekent dat vergunningaanvragen voor de export van militaire goederen en *dual-use* goederen met militair eindgebruik naar deze eindbestemmingen werden

¹³ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/internationale-sancties/beleid-voor-internationale-sancties>

¹⁴ <https://www.sanctionsmap.eu/#/main>

¹⁵ <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/YemenGEE/Pages/Index.aspx>

afgewezen tenzij onomstotelijk vastgesteld kon worden dat deze goederen niet werden ingezet bij het conflict in Jemen of Syrië. Daarnaast moest de vergunningaanvraag voldoen aan de acht criteria uit het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport.

Het presumption of denial beleid is op 14 juli 2023 afgeschaft in verband met de kabinetsinzet om toe te treden tot het verdrag op het vlak van exportcontrole in het militaire domein (zie het uitgelichte kader op pagina 7). Hierover werd de Kamer geïnformeerd in de Kamerbrief “Maatregelen ter bevordering van Europese defensiesamenwerking en verdere Europese convergentie van het wapenexportbeleid” (Kamerstuk 2023D32804).¹⁶

De beperking (in werking sinds 27 oktober 2020) op het gebruik maken van de Regeling algemene doorvoervergunning NL007 en de Regeling algemene doorvoervergunning NL008 voor de doorvoer van militaire goederen via Nederland naar Turkije blijft gehandhaafd om scherp toe te zien op potentieel gebruik van door te voeren goederen in de context van het conflict in Syrië. Voor dergelijke doorvoer is een individuele vergunning verplicht.

3.3 Toetsingskader *dual-use* goederen

De toetsing van vergunningaanvragen voor *dual-use* goederen vindt plaats op basis van de criteria vermeld in de EU *dual-use* verordening¹⁷. Per vergunningaanvraag wordt een inschatting gemaakt van het risico op ongewenst eindgebruik op basis van factoren zoals de aard van de te exporteren goederen, de aannemelijkheid van het opgegeven eindgebruik, de eindgebruiker en het land van bestemming. Daarbij wordt ook gekeken naar besluiten van de VN en de EU ten aanzien van die bestemming, zoals sancties en embargo's. Aan de hand van een beoordelingskader leidt deze inschatting tot een besluit over het toe- of afwijzen van de vergunningaanvraag. *Dual-use* goederen die een conventioneel militair eindgebruik krijgen worden net als militaire goederen getoetst aan het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport.

Wanneer een *dual-use* vergunningaanvraag wordt afgewezen wordt deze geregistreerd in een EU database. Indien andere lidstaten een vergelijkbare aanvraag ontvangen geldt er op basis van de *dual-use* verordening een consultatieplicht teneinde het ondermijnen van elkaars beslissingen te voorkomen.

Wanneer er twijfel bestaat of de transactie van een bepaald goed onder een vergunningplicht valt, kan er een zogeheten indelingsverzoek worden ingediend. Op basis van de aangeleverde gegevens bepalen specialisten van de Douane en het ministerie van Buitenlandse Zaken of de transactie onder *dual-use* wetgeving valt. Exporteurs kunnen ook sondages (proefvergunningen) indienen voor transacties waarvoor de contractonderhandelingen met de eindgebruiker nog niet zijn afgerond of gestart. Op die manier kan in een vroeg stadium worden verkend of een exportvergunning voor de desbetreffende transactie mogelijk is.

¹⁶ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2023Z13740&did=2023D32804

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R0821&from=NL>

Op basis van de EU *dual-use* verordening kan in voorkomende gevallen ook een ad hoc vergunningplicht worden opgelegd (een *catch-all* besluit): wanneer informatie beschikbaar is dat ongecontroleerde goederen na export aangewend zullen worden voor de ontwikkeling of productie van massavernietigingswapens of zullen worden ingezet voor militair eindgebruik in een land waar een wapenembargo op rust, kan de bewuste zending onder controle worden gebracht middels een besluit. Dit betreft niet een verbod op de transactie, maar het opleggen van een vergunningplicht voor dit specifieke – eerder ongecontroleerde – goed naar een specifieke eindbestemming. Onder voorwaarden kan uiteindelijk toch worden besloten om een exportvergunning toe te kennen indien er bijvoorbeeld bepaalde waarborgen zijn die het risico op ongewenst eindgebruik minimaliseren.

Voor de doorvoer van *dual-use* goederen geldt in beginsel geen vergunningplicht. Echter, ook hiervoor geldt dat als informatie beschikbaar is dat de goederen aangewend zouden kunnen worden voor de ontwikkeling of productie van massavernietigingswapens of voor militair eindgebruik in een land waar een wapenembargo op rust, de doorvoer kan worden onderworpen aan een ad hoc vergunningplicht.

3.4 Toetsingskader Foltergoederen

Naast *dual-use* goederen worden door het ministerie van Buitenlandse Zaken ook vergunningaanvragen voor goederen en diensten vallend onder de anti-folterverordening beoordeeld. Sinds 2005 is in de EU de handel in bepaalde goederen die gebruikt zouden kunnen worden voor foltering of andere wrede, onmenselijke of ontterende behandeling of bestraffing gereguleerd. Daarmee werd een regeling voor uitvoervergunningen geïntroduceerd die is bedoeld om te voorkomen dat bepaalde goederen worden gebruikt voor deze doeleinden.

Maatregelen voor de handel in deze goederen met derde landen zijn vastgelegd in Verordening (EU) 2019/125 (anti-folterverordening). De anti-folterverordening maakt een verschil tussen twee categorieën goederen, namelijk goederen waarmee het verboden is te handelen (bijlage II) en goederen waarvoor een vergunningplicht geldt (bijlage III en bijlage IV). Het is verboden te handelen in goederen die uitsluitend bestemd zijn voor het uitvoeren van de doodstraf of voor marteling of andere onmenselijke behandeling (bijlage II). Hierbij moet gedacht worden aan guillotines, duimschroeven en schilden met metalen spijkers. Een uitzondering geldt indien aangetoond kan worden dat dergelijke goederen in het land van eindbestemming gebruikt zullen worden voor tentoonstellingen in musea vanwege hun historische betekenis. Voor de handel in de in bijlage III en bijlage IV vermelde goederen en diensten geldt een vergunningplicht. Deze goederen en diensten, waaronder de verlening van technische bijstand en diensten van tussenhandelaren, kunnen ook voor rechtmatige doeleinden, zoals rechtshandhaving, gebruikt worden.

Bijlage III bevat goederen die kunnen worden gebruikt voor bijvoorbeeld oproerbeheersing en zelfbescherming. Voorbeelden hiervan zijn bepaalde draagbare wapens met elektrische ontlading en vaste of monteerbare apparatuur voor de verspreiding van verdovende of irriterende chemische stoffen (pepperspray). Een vergunning wordt niet verleend indien er redelijke gronden zijn om aan te nemen dat de goederen door een

rechtshandhavingsautoriteit of een natuurlijke of rechtspersoon in een derde land zouden kunnen worden gebruikt voor foltering of andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing, met inbegrip van gerechtelijke lijfstraffen. Bij de afweging wordt rekening gehouden met:

- a) de beschikbare internationale rechterlijke beslissingen;
- b) de bevindingen van de bevoegde instanties van de Verenigde Naties, de Raad van Europa en de Europese Unie, en verslagen van het Europees Comité inzake de voorkoming van folteringen en onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen van de Raad van Europa en van de speciale VN-rapporteur voor foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing.

Ook andere relevante informatie, met inbegrip van beschikbare nationale rechterlijke beslissingen, verslagen of andere informatie van organisaties van het maatschappelijke middenveld, kan in aanmerking worden genomen.

Bijlage IV bevat goederen die medische toepassingen hebben, maar ook kunnen worden gebruikt voor het uitvoeren van de doodstraf. Dit omvat bepaalde verdovingsmiddelen zoals pentobarbital en thiopental. Een vergunning wordt niet verleend wanneer er redelijke gronden zijn om aan te nemen dat de in bijlage IV vermelde goederen zouden kunnen worden gebruikt voor de uitvoer van de doodstraf in een derde land.

4. Transparantie

Nederland hanteert een grote mate van transparantie over de uit- en doorvoer van strategische goederen en loopt hiermee internationaal voorop. Naast de jaarlijkse rapportage middels dit rapport, publiceert Nederland regelmatig kerngegevens over alle afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire en *dual-use* goederen, evenals kerngegevens over de doorvoer van militaire goederen over Nederlands grondgebied. Laatstgenoemde gegevens zijn ontleend aan de verplichte meldingen over die doorvoer bij de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer. Het kabinet heeft op de website van de Rijksoverheid alle links opgenomen naar de verschillende door Nederland opgestelde nationale en internationale rapportages.¹⁸

Het voorliggende rapport over 2022 is de zesentwintigste rapportage sinds de notitie van februari 1998 over meer openbaarheid met betrekking tot de rapportage over de uitvoer van militaire goederen (Kamerstuk 22 054 nr. 30). Het gaat uit van de waarde van de afgegeven vergunningen per categorie militaire goederen en per bestemmingsland. Teneinde de inzichtelijkheid van de cijfers verder te vergroten, zijn per land van bestemming de categorieën van goederen nader gespecificeerd. Voorts is informatie opgenomen over de Nederlandse weigeringen tot het verstrekken van een vergunning en sondages (zie bijlage 6). Ook zijn de gegevens over verstrekte vergunningen voor doorvoer (bijlage 4) en tussenhandeldiensten (bijlage 5) opgenomen in dit jaarrapport.

Sinds de jaren '90 publiceert een groeiend aantal landen een nationaal jaarrapport inzake wapenexport¹⁹. Binnen deze groep landen behoort Nederland tot de top van meest transparante landen. Zo staat Nederland in de *The Small Arms Trade Transparency Barometer 2022* op een vierde plek na Zwitserland, het Verenigd Koninkrijk en Roemenië.²⁰ Nederland steunt daarnaast al enige jaren de ATT-monitor die in kaart brengt hoeveel landen voldoen aan hun rapportageverplichtingen op het terrein van wapenexport.²¹ Ook zet Nederland zich in VN-verband in voor transparantie en openheid op dit terrein (zie ook paragraaf 8.2).

Nederland geeft de afgelopen jaren ook in toenemende mate openheid over de afgegeven vergunningen ten aanzien van *dual-use* goederen. Sinds het jaarrapport over 2020 is een apart hoofdstuk toegevoegd waarin een toelichting wordt gegeven op de afgegeven vergunningen voor *dual-use* goederen (Hoofdstuk 6). Daarnaast geeft het rapport een toelichting op de Europese (Hoofdstuk 7) en internationale (Hoofdstuk 8) ontwikkelingen ten aanzien van exportcontrole van *dual-use* goederen.

Versnelde rapportage aan de Tweede Kamer

Sinds 2012 worden nieuwe vergunningen voor definitieve uitvoer van complete (militaire) systemen met een waarde boven de € 2 miljoen, bestemd voor andere landen dan Australië,

¹⁸ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/exportcontrole-strategische-goederen/rapportages-dual-use-en-militaire-goederen>

¹⁹ <https://www.sipri.org/databases/national-reports>

²⁰ <https://smallarmssurvey.org/sites/default/files/SAS-Transparency-Barometer-2022.pdf>

²¹ <https://attmonitor.org/en/>

Japan, Nieuw-Zeeland, Zwitserland of een lidstaat van de EU of de NAVO, binnen twee weken na het besluit en voorzien van een toelichting al dan niet vertrouwelijk aan de Kamer genotificeerd.²² Met betrekking tot verslagjaar 2022 is over vier transacties versneld gerapporteerd. Gelet op de operationele veiligheid is de Tweede Kamer over leveranties aan Oekraïne, na de op 10 maart 2022 gecommuniceerde beleidswijziging ten aanzien van transparantie, vertrouwelijk geïnformeerd.

Tabel 2, Overzicht versnelde rapportages systeemleveranties >€ 2 mln aan niet EU/NAVO+ landen

Dossier TK	Nummer	Datum	Land	Goederen	Waarde (in € mln)
36045	2	18 februari 2022	Oekraïne	Gevechtshelmen, schervesteven, metaaldetectoren, mijndetectierobots, gevechtsweldbewakingsradar, wapenlocatieradars en scherpsschuttersgeweren met bijbehorende munitie	7,4
22054	358	27 februari 2022	Oekraïne	Luchtafweersystemen, antitankwapens en persoonlijke beschermingsmiddelen	19,8
22054	371	25 augustus 2022	India	Onbemande vaartuigen voor onderzeebootbestrijding en bijbehorende onderdelen en technologie	7,8
36045	111	5 oktober 2022	Oekraïne	In het licht van de Russische oorlog in Oekraïne is de Tweede Kamer oorspronkelijk vertrouwelijk geïnformeerd over deze transactie. Het betreft een commerciële transactie die geen deel uitmaakt van de Nederlandse militair-materiële steun aan Oekraïne. Sinds 13 april 2023 (Kamerstuk 2023D15753) geeft het kabinet meer openheid over export van militaire goederen naar Oekraïne. In het geval van deze transactie ging het om radar- en C3 (<i>command, control and communication</i>)-systemen t.b.v. een in Turkije te bouwen schip voor de Oekraïense marine.	13,9

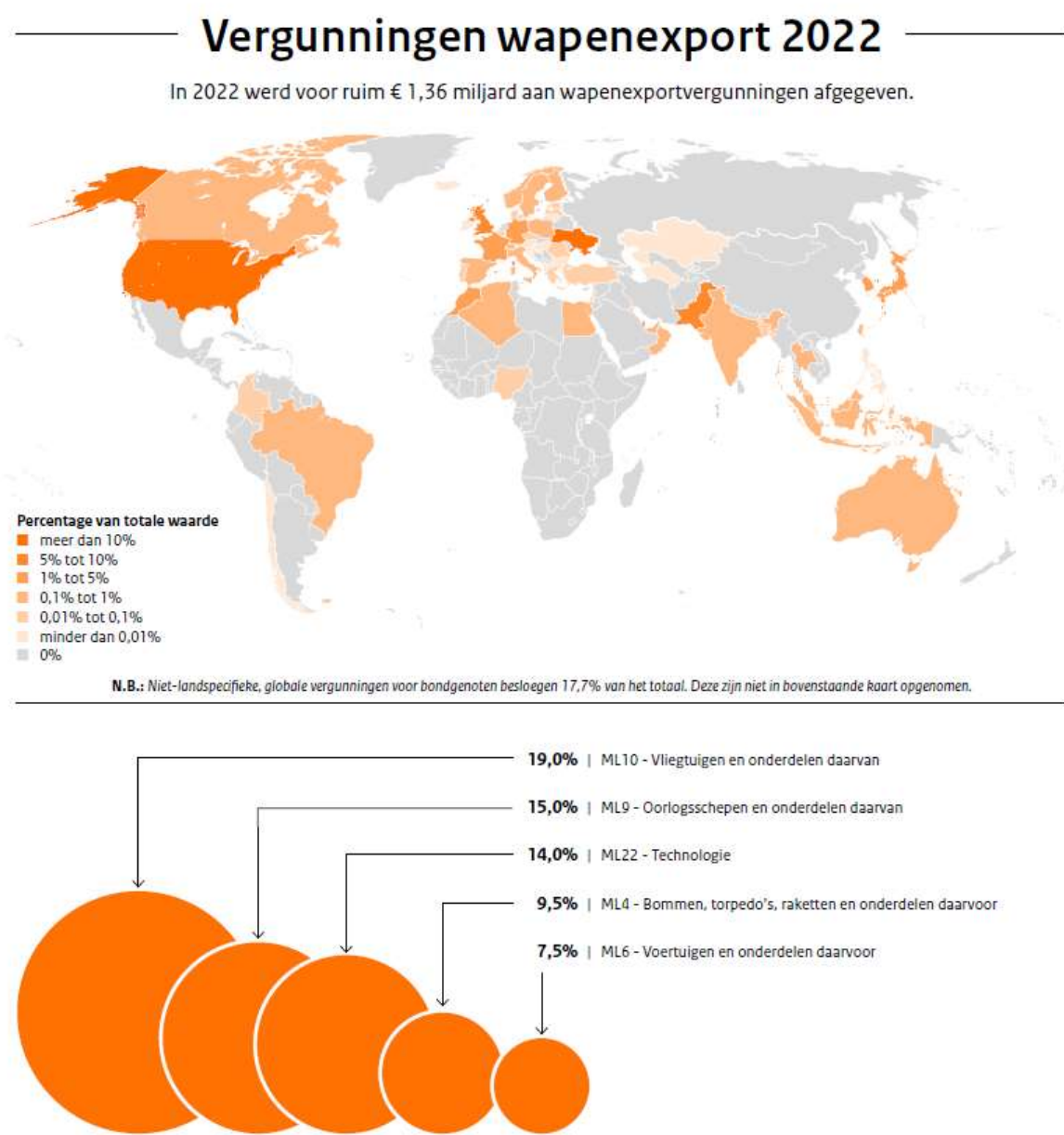
²² De versnelde rapportage is gebaseerd op de Kamerbrief van 10 juni 2011 over het aangescherpte wapenexportbeleid (Kamerstuk 2010–2011, 22 054, nr. 165) en de motie van het lid Voordewind c.s. van 22 december 2011 over verlaging van de drempelwaarde voor de versnelde parlementaire controle bij specifieke wapenexportaanvragen naar € 2.000.000,- (Kamerstuk 2011–2012, 22 054, nr. 181).

4.1 Informatievoorziening aan belanghebbenden

Naast dit rapport over de Nederlandse uitvoer van militaire en *dual-use* goederen in 2022, wordt ook op andere wijze informatie verschaft over het exportcontrolebeleid. Zo publiceert het ministerie van Buitenlandse Zaken via de website www.rijksoverheid.nl/exportcontrole informatie over diverse aspecten van exportcontrole, waaronder export via de cloud, cryptografie, Rusland sancties en zakendoen met Iran. Ook worden met regelmaat seminars gehouden voor bedrijven of kennisinstellingen over exportcontrolebeleid.

5. De Nederlandse export van militaire goederen in 2022

5.1 Afgegeven vergunningen

Figuur 2, Grafisch overzicht van afgegeven vergunningen naar eindbestemming en top-5 ML-categorieën.²³

In 2022 werden 1391 vergunningaanvragen gedaan. Dat is een stijging van 158 aanvragen ten opzichte van 2021 (1233)²⁴. 1381 aanvragen werden goedgekeurd. De totale waarde

²³ De omschrijving van de ML-categorieën is afgekort. De volledige omschrijving staat in bijlage 1.

²⁴ De stijging van het aantal aanvragen komt nagenoeg overeen met het aantal aanvragen voor uitvoer van militaire goederen naar Oekraïne (167). Deze uitvoer steeg significant in 2022 als gevolg van de Nederlandse militaire steun aan Oekraïne in het licht van de illegale Russische oorlog.

van de afgegeven vergunningen in 2022 bedroeg, afgerond op twee cijfers na de komma, € 1,36 miljard.²⁵ Dat is een stijging ten opzichte van voorgaande jaren (2021: €928,46 miljoen, 2020: € 701,76 miljoen, 2019: 923 miljoen). Een belangrijk deel van deze stijging houdt verband met de Nederlandse leveringen van militair materieel aan Oekraïne. De waarde van deze afgegeven vergunningen bedraagt € 291 miljoen. Het aandeel van Azië (16,3%) is aanzienlijk gestegen ten opzicht van vorig jaar (9,1%). Hoewel het procentuele aandeel van Noord-Amerika is gedaald van 32,6% naar 23,9% is de daadwerkelijke waarde van de voor deze regio afgegeven vergunningen gestegen van € 303 miljoen naar € 325 miljoen.

In onderstaande tabel wordt uiteengezet wat de regionale verdeling is van de in 2022 afgegeven vergunningen. De indeling in regio's volgt de regionale indeling van de jaarrapporten van de EU over wapenexport.²⁶

Tabel 3, Verdeling per regio.

Regio	Waarde afgegeven vergunningen (x mln.)	Percentage (%)
Noord-Afrika	18,65	1%
Sub-Sahara Afrika	0,44	<1%
Noord-Amerika	325,73	24%
Centraal Amerika en Caraïben	0,11	<1%
Zuid-Amerika	6,04	<1%
Centraal Azië	0,11	<1%
Noordoost Azië	83,02	6%
Zuidoost Azië	14,8	1%
Zuid-Azië	125,29	9%
Europese Unie	78,36	6%
Overige Europese landen	420,49	31%
Midden-Oosten	38,08	3%
Oceanië	8,21	1%
Globaal	1,65	<1%
Overig EU/NAVO+	241,69	18%

²⁵ Een totaaloverzicht van de afgegeven vergunning worden ook gepubliceerd op deze website: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/exportcontrole-strategische-goederen/rapportages-dual-use-en-militaire-goederen>

²⁶ Twenty-Fourth Annual Report according to Article 8(2) of Council Common Position 2008/944/CFSP defining common rules governing the control of exports of military technology and equipment, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023XG0216\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023XG0216(01))

Totaal	1.362,68	100%
---------------	-----------------	-------------

Op de eerste plaats in de top 5 van landen van eindbestemming met de grootste vergunningwaarden staat de VS (€321,57 miljoen) met vooral vergunningen voor toeleveranties aan de producenten van militaire vliegtuigen (ML10).

Op de tweede plaats staat Oekraïne (€291 miljoen). Dit is een direct gevolg van de Nederlandse steun aan Oekraïne in het kader van de verdediging tegen de illegale Russische aanvalsoorlog.

Op de derde plaats komt de verzamelpost EU/NAVO+ (€ 241,69 miljoen). Onder deze post vallen globale vergunningen die het toestaan om componenten van (vooral) militaire vliegtuigen of militaire voertuigen te leveren aan meerdere bondgenoten, meer in het bijzonder EU-lidstaten, NAVO-bondgenoten, alsook aan Australië, Nieuw-Zeeland, Japan en Zwitserland.

Op de vierde plaats volgt Pakistan (€114,16 miljoen). Dit betreft voornamelijk de uitvoer van onderdelen en technologie ten behoeve van de ontwikkeling en productie van twee schepen voor de Pakistaanse marine.

Op de vijfde plaats komt het Verenigd Koninkrijk (€ 100,97 miljoen). Het gaat hierbij voornamelijk om de uitvoer van technologie en materieel ten behoeve van de productie van schepen voor de Britse marine.

Er werd in 2022 ook een vergunning afgegeven voor een systeemleverantie met als land van eindbestemming een niet-EU of NAVO(+) land. Dit betrof een vergunning voor de uitvoer van drie onbemande vaartuigen voor onderzeebootbestrijding naar India. Uw Kamer is hierover – conform bestaande afspraken – versneld geïnformeerd (zie tabel 2).

Voor de internationale vergelijking van de cijfers is het van belang te weten dat in Nederland niet alleen de uitvoer van het Nederlandse bedrijfsleven vergunningplichtig is, maar dat de overheid zelf ook een vergunning voor de uitvoer van militaire goederen moet aanvragen. Alleen het eigen materieel van Nederlandse krijgsmachtonderdelen dat voor oefeningen of internationale operaties naar het buitenland gaat, is uitgezonderd van de uitvoervergunningplicht. Afstoting van Nederlands defensiematerieel aan derde landen is – anders dan in sommige andere landen – dus wel opgenomen in de cijfers. In bijlage 7 is een volledig overzicht opgegeven van afgestoten Nederlands defensiematerieel met uitzondering van het aan Oekraïne geleverd materieel waarop in hoofdstuk 5.2 een toelichting wordt gegeven. In totaal is in 2022 buiten de steun aan Oekraïne voor 39,16 miljoen euro aan defensiematerieel afgestoten. Dit komt overeen met 3% van de totale waarde van afgegeven vergunningen in 2022.

Over de overdracht van overtollig strategisch materieel dient het ministerie van Defensie conform de motie Van den Doel c.s. (22 054, nr. 24) de Tweede Kamer per brief te informeren. In tabel 5 is een overzicht weergegeven van de brieven waarmee de Tweede

Kamer in 2022 is geïnformeerd over dergelijke overdrachten. Het betrof in alle gevallen de levering van militair materieel in het kader van de steun aan Oekraïne.

Tabel 4, Overzicht Kamerbrieven over afgestoten defensiematerieel (wapensystemen)

Dossier TK	Nummer	Datum	Land
36045	2	18 februari 2022	Oekraïne
22054	357	26 februari 2022	Oekraïne
22054	359	3 maart 2022	Oekraïne
22054	360	10 maart 2022	Oekraïne
22054	361	22 maart 2022	Oekraïne
22054	362	19 april 2022	Oekraïne
22054	363	26 april 2022	Oekraïne
22054	364	12 mei 2022	Oekraïne
22054	366	9 juni 2022	Oekraïne
22054	367	28 juni 2022	Oekraïne
22054	368	7 juli 2022	Oekraïne
22054	372	13 september 2022	Oekraïne
22054	373	12 oktober 2022	Oekraïne
22054	374	4 november 2022	Oekraïne
22054	375	16 november 2022	Oekraïne
22054	377	16 december 2022	Oekraïne

5.2 Levering militaire goederen aan Oekraïne

In de nacht van 23 op 24 februari 2022 begon Rusland een onrechtmatige oorlog tegen Oekraïne. De Russische invasie schendt de territoriale integriteit van Oekraïne en deze agressie vormt een ernstige schending van een dwingende regel van internationaal recht. Deze oorlog heeft in de eerste plaats enorme gevolgen voor Oekraïne dat dag en nacht strijdt voor zijn voortbestaan en dagelijks te maken heeft met de ontwrichtende effecten van het Russische geweldgebruik. Het conflict heeft daarnaast een grote weerslag op de Europese en internationale veiligheid.

Juridische basis en exportcontroletoeets

Nederland ondersteunt Oekraïne op verschillende manieren: humanitair, economisch en militair middels wapenleveranties. Deze leveranties zijn in de eerste plaats gestoeld op het Oekraïense recht op zelfverdediging conform artikel 51 van het VN Handvest. Ook het wapenhandelsverdrag (*Arms Trade Treaty*) erkent zowel het recht van staten om conventionele wapens te verwerven in het kader van onder meer zelfverdediging als het recht om conventionele wapens te produceren en uit te voeren. Tot slot erkennen de lidstaten van de Europese Unie in het Europees Gemeenschappelijk Standpunt inzake

wapenexport (2008/944/GBVB) het recht van staten om middelen voor zelfverdediging over te dragen, hetgeen verenigbaar is met het recht op zelfverdediging dat erkend wordt door het VN Handvest.

Voor de uitvoer van militaire goederen naar Oekraïne is net als voor reguliere uitvoer van militaire goederen een vergunning vereist. Alle leveringen worden zorgvuldig getoetst aan het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport. Gezien de grote Oekraïense steunbehoefte en het belang van snelle levering van het benodigde materieel wordt gebruik gemaakt van een versnelde procedure.

Transparantie

Met uitzondering van een korte periode van medio februari 2022 tot en met 10 maart 2022 heeft het kabinet in 2022 in verband met de operationele veiligheid slechts in beperkte mate publiekelijk gecommuniceerd over de levering van militaire goederen aan Oekraïne. Daar waar dit dienstig werd geacht in het kader van de samenwerking met internationale partners of in het licht van strategische communicatie is besloten meer informatie over specifieke leveranties vrij te geven. Voorbeelden daarvan zijn de levering van onder meer pantserhouwitsers, tanks en pantservoertuigen.

De Tweede Kamer is gedurende 2022 regelmatig geïnformeerd middels een kamerbrief (zie onder meer tabel 5) met daarbij een vertrouwelijke bijlage waarop alle Nederlandse militaire steun in detail werd weergegeven. Ook werd in de openbare maandrapportages (www.rijksoverheid.nl) over de uitvoer van militaire goederen weergegeven wanneer er vergunningen zijn afgegeven zonder daarbij in detail te treden over de aard van de goederen.

Sinds 13 april 2023 (Kamerstuk 2023D15753) geeft het kabinet met terugwerkende kracht weer meer transparantie over de leveranties aan Oekraïne. De aanleiding daarvoor is drieledig. Defensie levert steeds meer militaire goederen aan Oekraïne die rechtstreeks bij de industrie worden besteld. Deze leveranties zijn daarmee niet van invloed op de eigen capaciteit en de daaruit voortvloeiende operationele veiligheid. Bovendien kiezen andere landen er ook steeds vaker voor om meer informatie over steun aan Oekraïne openbaar te maken. Tot slot heeft transparantie over leveringen van militair materieel een signaalwerking richting zowel Oekraïne als Rusland. Bij alle afwegingen blijft de operationele veiligheid leidend in de afweging om informatie al dan niet openbaar te maken.

Gedurende 2022 is voor een waarde van € 291 miljoen aan vergunningen afgegeven voor de uitvoer van militaire goederen naar Oekraïne, dit omvat ruim 20% van de totaalwaarde van de in 2022 afgegeven vergunningen. Het overgrote deel van deze vergunningen betrof de levering van militaire goederen van de Nederlandse overheid aan Oekraïne. Een klein deel omvatte commerciële transacties waarbij het eindgebruik van de goederen, al dan niet na distributie door tussenpartijen als vrijwilligersorganisaties, gerelateerd was aan de Oekraïense uitoefening van het recht op zelfverdediging.

In totaal leverde Nederland tot op heden (augustus 2023) voor meer dan 2 miljard aan militaire steun. Dit bedrag is opgebouwd uit directe leveringen van materieel uit eigen voorraad, commerciële inkoop, samenwerkingsverbanden met internationale partners en bijdragen aan fondsen als het *International Fund for Ukraine*. Niet alle door Nederland geleverd militaire steun loopt via Nederlands grondgebied. De financiële omvang van de door Nederland geboden militaire steun komt daardoor niet een op een overeen met de omvang van de voor uitvoer naar Oekraïne afgegeven exportvergunningen.

Het overgrote deel van deze vergunningen betrof de levering van militaire goederen van de Nederlandse overheid aan Oekraïne. Een klein deel omvatte commerciële transacties waarbij het eindgebruik van de goederen, al dan niet na distributie door tussenpartijen als vrijwilligersorganisaties, gerelateerd was aan de Oekraïense uitoefening van het recht op zelfverdediging.

*Tabel 5, Overzicht van de voornaamste tot en met juni 2023 aan Oekraïne geleverde militaire goederen. Een * geeft weer dat deze informatie gelet op nationale veiligheidsoverwegingen niet kan worden vrijgegeven.*

Categorie	Typenaam of goederenomschrijving	Aantal
Gepantserde verkeningsvoertuigen	Fennek	*
Pantserwagensvoertuigen	YPR-765	226
Vuursteunsystemen	Pantserhouwitser 2000	8
Vuursteunsystemen	Brandt 120 mm mortier	*
Luchtverdedigingssystemen en/of -raketten	Diverse typen	*
Luchtverdedigingssystemen en/of -raketten	FIM-92A Stinger	*
Luchtverdedigingssystemen en/of -raketten	Bofor 40L70 luchtdoelkanonnen	20
Individuele wapens	Glock 17	*
Individuele wapens	*	*
Individuele wapens	Diemaco C7(A1)	*
Individuele wapens	FN MAG	*
Individuele wapens	FN Minimi	*
Draagbare antitanksystemen	LAW	*
Draagbare antitanksystemen	Panzerfaust	*
Munitie	Diverse typen	*
Sensoren en waarnemingsmiddelen	Diverse typen drones	165
Sensoren en waarnemingsmiddelen	Radar- en detectiestystemen	*

Sensoren en waarnemingsmiddelen	Nachtzichtkijker	1037
Bruggen	Baileybruggen	23
Bruggen	M3 pontonsystemen	6
Voertuigen	4-tonner vrachtwagens, Amarok jeeps en ambulances	817
Vaartuigen	*	10
Ontmijningsapparatuur	Scanjack mijnruimininstallatie	1
Ontmijningsapparatuur	Bozena mijnruimininstallatie	2
Ontmijningsapparatuur	Mijndetectors, mijnprikkers, EOD-uitrusting	*

Uitgelicht: internationale trends

In maart 2023 verscheen het rapport van het *Stockholm International Peace Research Initiative (SIPRI)* over mondiale trends in wapenhandel in de periode 2018-2022.

Het rapport constateert dat de mondiale wapenhandel in de periode 2018-2022 met 5,1 procent is gedaald ten opzichte van de periode 2013-2017. De grootste exporteurs van militaire goederen waren de VS, Rusland, Frankrijk, China en Duitsland (gezamenlijk verantwoordelijk voor 76% van de wereldwijde wapenexport). De grootste importeurs waren India, Saoedi Arabië, Qatar, Australië en China (in totaal verantwoordelijk voor 36% van de wereldwijde wapenimport).

Als gevolg van de onrechtmatige Russische oorlog in Oekraïne steeg Oekraïne in 2022 van plek 14 naar plek 3 in de ranglijst van importeurs van militaire goederen.

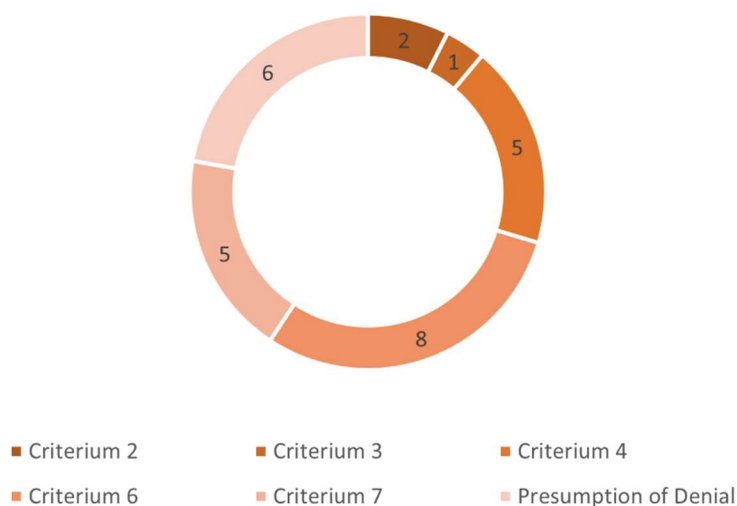
Nederland is in de periode – net als bij de voorgaande meting – de 11e wapenexporteur (1,4% van de mondiale wapenexport) en staat op plek 17 qua wapenimporten (0,9% van de mondiale wapenimport).

Bron: Sipri (2023) https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-03/2303_at_fact_sheet_2022_v2.pdf

5.3 Afgewezen vergunningaanvragen

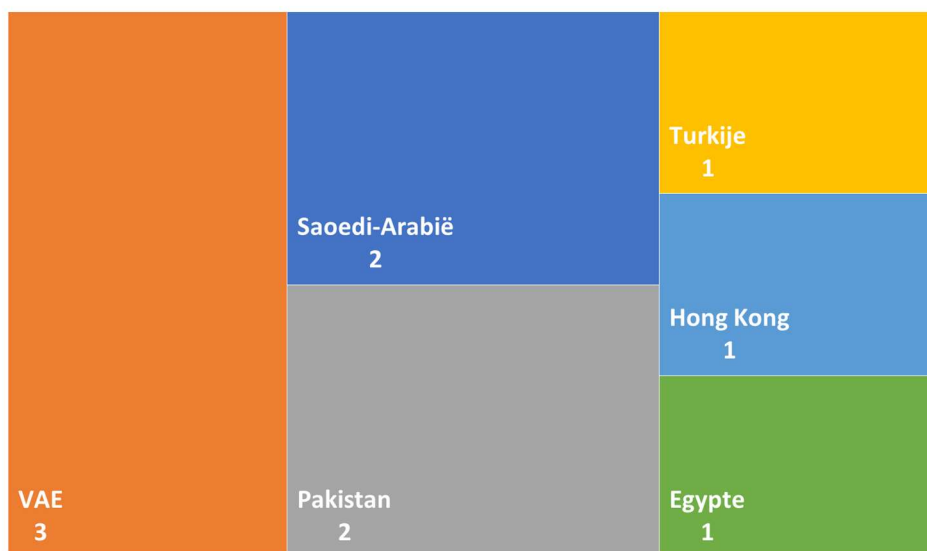
In 2022 zijn in totaal 10 aanvragen voor uitvoer-, doorvoervergunningen en proefaanvragen (sondages) voor militaire goederen afgewezen. Het volledige overzicht van de afgewezen aanvragen staat in bijlage 6. In onderstaande figuren is de verdeling van afgewezen aanvragen naar eindbestemming en naar reden van afwijzing weergegeven.²⁷

²⁷ Merk op dat een vergunning op basis van meerdere criteria kan worden afgewezen, zodat de som van de criteria niet optelt tot het totaal.

Figuur 3, Aantal toepassingen (2022) als afwijzingsgrond per criterium.

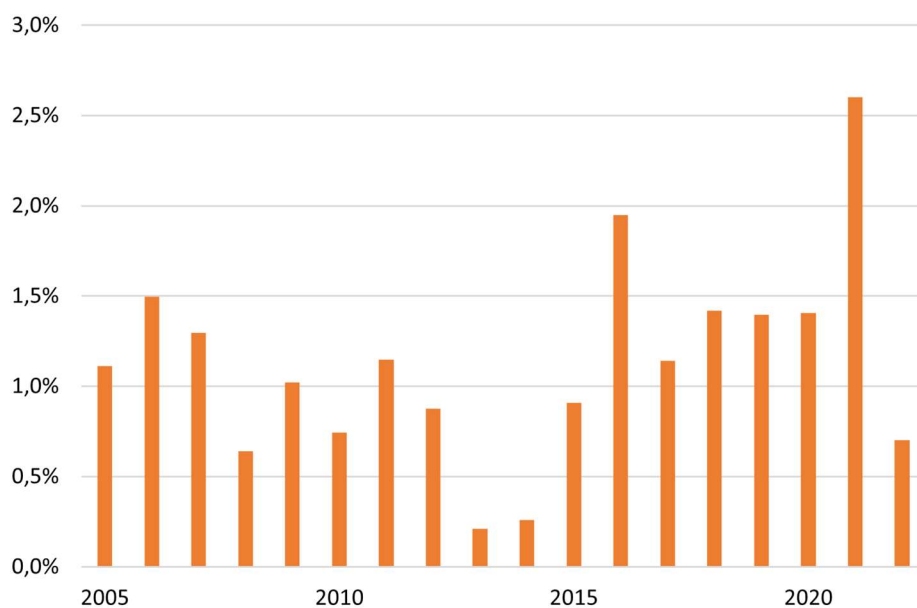
Criterium 6 (gedrag van het land van eindbestemming ten opzichte van de internationale gemeenschap) werd in 2022 het vaakst (8 keer) ingeroepen om een vergunning af te wijzen, gevolgd door het *Presumption of Denial*-beleid (6 keer), criterium 4 (regionale stabiliteit, 5 keer) en criterium 7 (omleidingsrisico, 5 keer). Net als in voorgaande jaren hadden de meeste afwijzers (60%) betrekking op landen waarvoor een aangescherpt beleid gold. 40% van de afwijzers had betrekking op sondages (proefaanvragen).²⁸

Figuur 4, Afgewezen vergunningaanvragen 2022 naar land van eindbestemming

²⁸ Sondages geven bedrijven in een vroeg stadium van contractonderhandelingen een indicatie of de voorgenomen transactie in aanmerking komt voor een exportvergunning. De toetsing vindt op gelijke wijze plaats als de toetsing voor een reguliere exportvergunning. Voor de daadwerkelijke transactie (dus bij levering) dient alsnog een exportvergunning te worden aangevraagd. Een positief oordeel op een sondage geeft geen garrantie op een positieve oordeel op een daadwerkelijke vergunningaanvraag.

Het aantal afgewezen vergunningaanvragen lag in 2022 (10) lager dan in 2021 (32). De onderstaande figuur geeft ter referentie het percentage afgewezen vergunningaanvragen van het totaal aantal aanvragen over de periode 2005-2022.²⁹

Figuur 5, Denial rate 2005-2022.

²⁹ Het aantal afgewezen vergunningen wordt uitgedrukt als percentage van het totaal aantal aangevraagde vergunningen. Dit omvat mede de vergunningen die zijn aangevraagd met als eindbestemming EU/NAVO(+)-landen. Deze vergunningaanvragen worden door het CDIU zelfstandig afgedaan (zie paragraaf 3.1). Aanvragen met eindbestemming EU/NAVO(+) vormen zo'n 66% van het totaal aantal aanvragen en vertegenwoordigen ruim 80% van de totale waarde van de afgegeven vergunningen.

6. De Nederlandse export van *dual-use* goederen in 2022

6.1 *Dual-use* goederen

Het aantal door Nederland afgegeven *dual-use* vergunningen in 2022 is afgenomen ten opzichte van vorig jaar (van 765 naar 667). De corresponderende waarde van de afgegeven vergunningen is echter toegenomen, van bijna 13 miljard naar ruim 20 miljard euro. Het aantal afgewezen vergunningaanvragen is met 32 iets hoger dan het aantal van vorig jaar (27). De waarde van de afgewezen vergunningaanvragen is toegenomen van 7,37 miljoen naar 15,11 miljoen euro.

In de onderstaande tabel worden vier soorten exportvergunningen voor *dual-use* goederen onderscheiden. Individuele vergunningen voor één transactie van een gecontroleerd goed naar een bestemming buiten de EU; individuele vergunningen voor één transactie van gecontroleerde goederen naar een bestemming binnen de EU (intra-EU), en zogeheten catch all-vergunningen voor goederen die niet zijn gecontroleerd maar waarvoor de Nederlandse overheid een *ad hoc* vergunningplicht heeft opgelegd. Tot slot is er de categorie globale vergunningen. Dit betreft vergunningen voor meerdere transacties voor bestemmingen buiten de EU waarbij de exporteur zelf op basis van een door de overheid goedgekeurd *Internal Compliance Program* (ICP) transacties toetst op ongewenst eindgebruik. Aangezien een dergelijke vergunning vele transacties voor vele bestemmingen kan omvatten is de corresponderende waarde voor dit type vergunningen veel hoger dan die voor individuele vergunningen. Naast de in onderstaande tabel genoemde vergunningen bestaan er ook nog nationale en uniale algemene vergunningen waar op basis van eenmalige registratie gebruik van kan worden gemaakt.

Tabel 6, Aantallen en waarde van de afgegeven en afgewezen exportvergunningen voor *dual-use* goederen in 2022

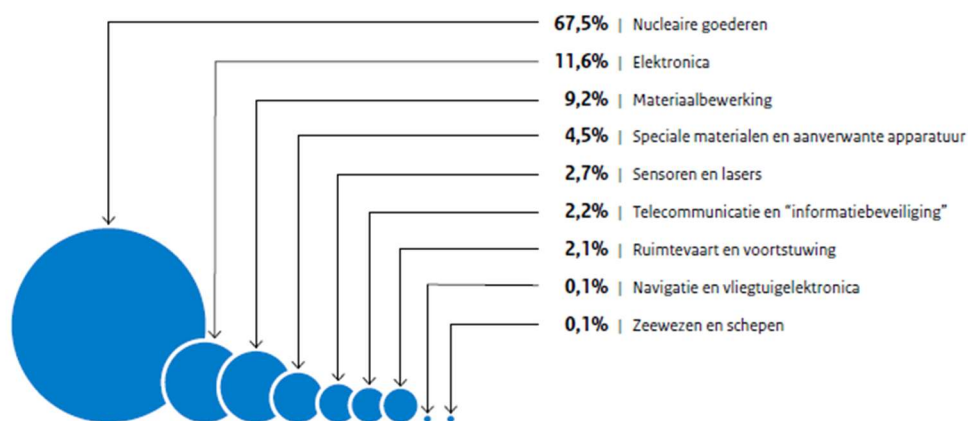
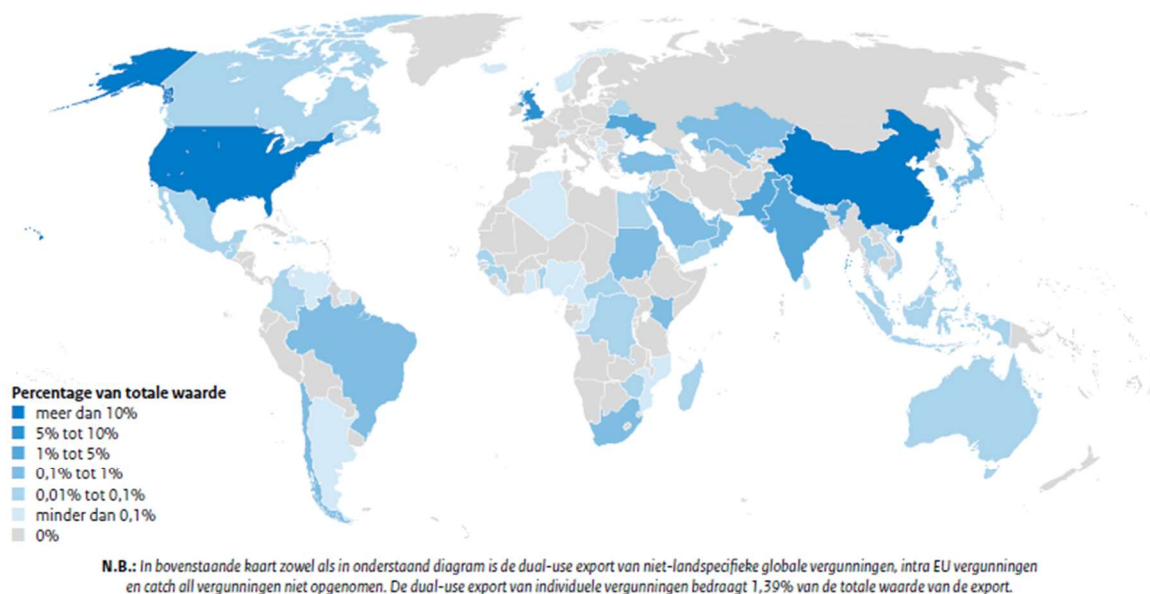
	Aantal afgegeven vergunningen	Waarde (mln.€)	Aantal afgewezen vergunningen	Waarde (mln.€)
Individueel	448	278,84	27	13,93
Globaal	177	19701,94	3	0,17
Intra EU	36	33,60	0	0,0
Catch All	6	3,38	2	1,01
Totaal	667	20017,76	32	15,11

Tevens is in dit rapport een wereldkaart opgenomen met daarin aangegeven op welke bestemmingen is vergund. Echter, omdat een groot deel van de *dual-use*-vergunningen globale vergunningen zijn waarbij het niet mogelijk is om de waarde te splitsen naar eindbestemming, zijn in deze kaart alleen de afgegeven individuele vergunningen opgenomen. Alhoewel dit slechts een deel van het totaal aan afgegeven vergunningen betreft, geeft de kaart toch enig inzicht in de bestemmingen van de *dual-use*-goederen die vanuit Nederland worden geëxporteerd. Tegelijkertijd dient bij het bestuderen van de kaart ook rekening te worden gehouden met het feit dat goederen moeilijk vergelijkbaar zijn in waarde. Zo kan bijvoorbeeld één vergunning voor zeer hoogwaardige technische apparatuur in waarde vergelijkbaar zijn met vele vergunningen voor bepaalde minder dure grondstoffen.

Een totaaloverzicht van alle toegekende aanvragen inclusief waarde, bestemming en productcategorie wordt regelmatig gepubliceerd.³⁰ Over afgewezen vergunningaanvragen worden geen nadere details gepubliceerd omdat dit inzicht zou geven in de kennispositie van de Nederlandse overheid ten aanzien van verwervingspogingen.

Vergunningen dual-use goederen 2022

In 2022 werd voor meer dan € 20 miljard aan vergunningen voor de export van dual-use goederen afgegeven
(en ca. € 279 miljoen aan specifieke bestemmingen zoals hieronder afgebeeld).

Figuur 6, Grafisch overzicht van afgegeven individuele vergunningen naar eindbestemming en categorie goed.

De Europese *dual-use*-verordening onderscheidt verschillende categorieën goederen. Het grootste aandeel in de totale waarde van de in 2022 in Nederland afgegeven individuele vergunningen, wordt gevormd door individuele vergunningen voor transacties van goederen in de categorieën nucleair, elektronica en materiaalbewerking.

³⁰ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/exportcontrole-strategische-goederen/documenten/rapporten/2016/10/01/overzicht-dual-use-vergunningen>

Bij het samenstellen van een top 10 van bestemmingen van daadwerkelijk gerealiseerde exporten zijn wel de gegevens van globale en algemene vergunningen meegenomen. Deze lijst wijkt daarom af van de wereldkaart hierboven waarin alleen de afgegeven individuele vergunningen zijn opgenomen.

Tabel 7, Waarde van de export van dual-use goederen in miljoenen euro's in 2022 (inclusief algemene vergunningen) voor de top-10 eindbestemmingen buiten de EU.

	Bestemming	Waarde (in miljoenen euro's)
1	Taiwan	5850,58
2	Zuid-Korea	3282,20
3	Verenigde Staten van Amerika	1777,08
4	Verenigd Koninkrijk	1155,91
5	China	304,17
6	Zwitserland	275,50
7	Noorwegen	151,40
8	Israël	151,25
9	Maleisië	123,79
10	Turkije	110,94

Bovenstaande lijst vertoont gelijkenissen met de top 10 van 2021. Net als vorig jaar staat Taiwan op 1, Zuid-Korea op 2 en de Verenigde Staten op 3. Waar in 2021 Rusland nog in de top 10 stond, is dat door de veranderde geopolitieke situatie in 2022 niet meer het geval.

Nieuwe sensitieve technologieën

Technologie staat meer dan ooit centraal in nationale veiligheidsvraagstukken. Dit is onder andere het gevolg van de toenemende inzet van technologie in een internationale geopolitieke strijd, het dual-use karakter van technologie waarbij het onderscheid civiel vs. militair steeds diffuser wordt en de grote, elkaar versterkende, verwevenheid van technologieën in het maatschappelijk functioneren. Dit leidt tot nieuwe vragen over de relatie tussen technologie, veiligheid en economie, waaronder de vraag welke technologieën we willen beschermen vanwege mogelijke nationale veiligheidsrisico's. Bij beantwoording van deze vragen zijn naast veiligheid, ook marktwerking en behoud van een open economie belangrijke uitgangspunten. Interventie daarop kan echter noodzakelijk zijn uit het oogpunt van nationale of economische veiligheid met inbegrip van het vraagstuk van strategische afhankelijkheid. Internationaal wordt in de context van de exportcontroleregimes reeds formeel verkend wat adequate stappen zijn voor de controle op export van nieuwe sensitieve technologie (*dual-use*, maar vaak nog niet gecontroleerd). Nederland neemt daarnaast onder andere actief deel aan discussie over dit onderwerp in EU- en NAVO-verband en andere multilaterale overleggen.

Kennisveiligheid

Ter bevordering van kennisveiligheid en om er voor te zorgen dat de kans op ongewenste kennisoverdracht verkleind wordt zijn er in 2022 weer nieuwe stappen gezet. Zo blijft de overheid inzetten op het vergroten van bewustzijn en zelfregulering bij kennisinstituten door

het opstellen van een kennisveiligheidsdialoog, waarin de Rijksoverheid en kennisinstituten mogelijke handelsperspectieven bespreken. Daarnaast is in 2022 het Rijksbreed Loket Kennisveiligheid van start gegaan dat kennisinstellingen ondersteunt in hun inzet op kennisveiligheid.

6.2 Anti-folterverordening

Onder de anti-folterverordening is de handel in de in bijlage III en bijlage IV vermelde goederen en diensten, vergunningplichtig. Deze goederen en diensten, waaronder de verlening van technische bijstand en diensten van tussenhandelaren, kunnen ook voor rechtmatige doeleinden, zoals rechtshandhaving, gebruikt worden. Bijlage III bevat goederen die eveneens kunnen worden gebruikt voor marteling. Voorbeelden hiervan zijn bepaalde draagbare wapens met elektrische ontlading en vaste of monteerbare apparatuur voor de verspreiding van verdovende of irriterende chemische stoffen (pepperspray). Bijlage IV bevat goederen die kunnen worden gebruikt voor het uitvoeren van de doodstraf. Dit omvat bepaalde verdovingsmiddelen zoals pentobarbital en thiopenthal.

Tabel 8, Waarde afgegeven vergunningen voor uitvoer Anti-folter goederen per categorie.

Totaal 2022 [euro's]				
	Aantal vergunningen	Waarde	Eindbestemming	Eindgebruik
Annex III goederen	5	3.381	Aruba, Bonaire, Curaçao, Sint-Eustatius, Sint Maarten	Rechtshandhaving
Annex IV goederen	19	592.752	Australië, Aruba, Bonaire, Curaçao, Sint-Eustatius, Canada, Hongkong, Maleisië, Haïti, Libanon, Somalië, Oekraïne	Veterinair, Medisch en farmaceutisch

7. Relevante ontwikkelingen in de Europese Unie

7.1 Raadswerkgroep conventionele wapenexport COARM

EU-samenwerking inzake exportcontrole op conventionele wapens vindt hoofdzakelijk plaats in de Raadswerkgroep conventionele wapenexport, COARM. Namens Nederland nemen vertegenwoordigers van het ministerie van Buitenlandse Zaken deel aan COARM-vergaderingen. In COARM wisselen de lidstaten in het kader van het Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB) van de EU informatie uit over hun wapenexportbeleid met als doel dit beleid en de daarop betrekking hebbende procedures beter op elkaar af te stemmen. Hiermee wordt gezorgd voor een eenduidig beleid en wordt gestreefd naar een gelijk speelveld. De basis hiervoor is het EU-Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport (EUGS), dat op 8 december 2008 door de Raad werd vastgesteld.

Nederland heeft in 2022 net als in voorgaande jaren verschillende exportbestemmingen geagendeerd in de COARM en daarbij gepleit voor een gemeenschappelijke EU-lijn. Ook heeft Nederland waar relevant COARM geïnformeerd over nationale ontwikkelingen in het wapenexportbeleid en rechtszaken op het vlak van wapenexportcontrole. COARM besprak tijdens elke vergadering Oekraïne als land van bestemming gelet op de illegale Russische inval van 24 februari 2022 en de daarop volgende militair-materiële steun vanuit veel EU-lidstaten. Daarnaast heeft de COARM gesproken over andere ontwikkelingen binnen het werkkterrein zoals de herziening van de vuurwapenverordening, mitigatie van proliferatierisico's op het gebied van kleine en lichte wapens in Oekraïne, EU-coördinatie in aanloop naar bijeenkomsten in het verband van het Wassenaar Arrangement en het ATT (wapenhandelverdrag) en het COARM-jaarrapport over 2021. Ook ontving COARM verschillende briefings van projectorganisaties die in opdracht van de lidstaten projecten op het gebied van exportcontrole uitvoeren; onder meer door EU-partnerlanden te ondersteunen in het opzetten van een gedegen exportcontrolesysteem.

Tot slot vinden er jaarlijks bilaterale dialogen plaats met bondgenoten. In 2022 is gesproken over het exportcontrolebeleid met Noorwegen en de Verenigde Staten. De COARM consulteert tenslotte regelmatig met relevante stakeholders, zoals de Europese brancheorganisatie ASD, internationale denktanks, het internationale Rode Kruis, het Europees Parlement en Europese NGO's (o.a. *Saferworld*, *Conflict Armament Research*).

Follow-up herziening Gemeenschappelijk Standpunt 2019

In 2019 is de laatste herziening van het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport afgerond. In 2022 heeft de COARM verder gewerkt aan de vervolgacties die bij deze herziening in het bijbehorende Raadsbesluit³¹ zijn geformuleerd:

- In mei 2022 heeft de Europese Dienst voor Extern Optreden (EDEO) een gemeenschappelijke database gelanceerd voor de risicoanalyse van aangevraagde vergunningen voor militaire goederen. De database bevat rapporten van bijvoorbeeld de VN, EU, OVSE en NGO's over de mensenrechtensituatie, regionale ontwikkelingen en eerbiediging van de internationale rechtsorde door bestemmingslanden. De database is niet openbaar en alleen toegankelijk voor degenen die betrokken zijn bij het beoordelen van vergunningaanvragen voor militaire goederen of dual-use goederen met militair eindgebruik. Deze gemeenschappelijke database moet een gemeenschappelijke basis vormen voor de uitvoeringspraktijk in de lidstaten en kan daarmee ook een bijdrage leveren aan meer convergentie op EU-niveau.
- In november 2022 werd een best practices paper voor het rapporteren van gerealiseerde exporten aangenomen dat was opgesteld door Roemenië in nauwe samenwerking met Duitsland, Ierland en Nederland. Het paper biedt de lidstaten inzicht in breed gevalideerde en bewezen werkwijzen om over gerealiseerde exporten te rapporteren met tot doel te komen tot rapportage over gerealiseerde exporten door alle lidstaten. Op het moment rapporteren 24 van de 27 lidstaten over gerealiseerde exporten.

In 2024 dient de volgende herziening van het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport te zijn afgerond. Hiertoe worden op het moment van schrijven de eerste voorbereidende stappen gezet.

³¹ <https://www.consilium.europa.eu/media/40660/st12195-en19.pdf>

Uitgelicht: Vooruitblik herziening Gemeenschappelijk Standpunt 2024

Uiterlijk in 2024 dient de volgende herziening van het Gemeenschappelijk Standpunt te worden afgerond.

De inzet van het kabinet is om de Europese veiligheid te versterken door door een meer eenduidige toepassing van het Europese wapenexportbeleid en betere stroomlijning van exportcontrole. Daarmee moet ook een “waterbedeffect” worden voorkomen waarbij export die in de ene lidstaat wordt geweigerd alsnog plaatsvindt middels vergunningverlening in een andere lidstaat.

Binnen de raads werkgroep “export van conventionele wapens” (COARM) wordt in drie focusgroepen gewerkt aan de herziening:

- *gezamenlijk geproduceerde militaire goederen*, om afspraken te maken over exportcontrole en de gezamenlijke ontwikkeling en productie van militaire goederen te stimuleren;
- *verdere harmonisatie*, om te komen tot verdere harmonisatie van het EU wapenexportbeleid, en
- *juridische zaken en handhavingss kwesties*, om juridische verschillen te verkleinen en “best-practices” uit te wisselen op het gebied van handhaving en controle.

Elke focusgroep ontwikkelt een document met daarin voorstellen voor herziening van het EU Gemeenschappelijk Standpunt. Hoewel de herziening in 2024 moet worden afgerond, is er tot op heden beperkte voortgang bereikt. Het kabinet speelt een constructieve rol om een goede inhoudelijke herziening van het gemeenschappelijk standpunt te realiseren.

Nederland zit samen met Frankrijk de focusgroep gericht op *gezamenlijk geproduceerde militaire goederen* voor. De inzet is een beter gestroomlijnd exportcontrolesysteem voor de intra-EU overdracht van componenten ten behoeve van de gezamenlijke ontwikkeling en productie van defensiegoederen met inachtneming van een gedegen exporttoets aan de hand van de gemeenschappelijke Europese toetsingscriteria. Het is de Nederlandse ambitie om in een dergelijk systeem ook elementen op te nemen die de convergentie van het Europese wapenexportbeleid bevorderen zoals versterkte informatiewisseling om zo te komen tot een meer eenduidige toepassing van de toetsingscriteria en tijdig overleg over uiteenlopende visies op specifieke exporttransacties. Het kabinet zet erop in om elementen uit het Frans/Duits/Spaanse verdrag inzake exportcontrole in het defensiedomein, en waar Nederland bij wil aansluiten (zie pagina 7), mee te nemen in de herziening van het EU Gemeenschappelijk Standpunt.

Op het vlak van harmonisatie ziet Nederland kansen in het verkennen van nieuwe werkwijzen, bijvoorbeeld op het vlak van versterkte informatie-uitwisseling en het experimenteren met inbreng van meerdere lidstaten op risicobeoordelingen voor gevoelige aanvragen om zo een gezamenlijk begrip van toetsingscriteria te bevorderen. Het kabinet gaat er bij het vaststellen van de inzet voor de herziening vanuit dat wapenexportcontrole een nationale bevoegdheid blijft en onderdeel blijft uitmaken van het gemeenschappelijk buitenlandbeleid en veiligheidsbeleid van de Unie (GBVB).

EU Outreach

Daarnaast spreekt de COARM regelmatig over verschillende *outreach* activiteiten, waarmee in EU verband wordt bijgedragen aan kennisontwikkeling en beleidsvorming, wetgeving en instituties op het terrein van exportcontrole in partnerlanden. Zo ondersteunt de EU het ATT *outreach* programma, dat erop is gericht de bekendheid van het wapenhandelsverdrag ATT in partner landen te vergroten (in 2021 voor drie jaar verlengd met Raadsbesluit [GBVB] 2021/2309). De EU heeft een vergelijkbaar *outreach* programma voor het EU Gemeenschappelijk Standpunt. Dit programma richt zich erop de bekendheid en implementatie van het EU Gemeenschappelijk Standpunt in nabuurschapslanden te vergroten. Dit programma is in 2022 (Raadsbesluit [GBVB] 2022/848) verlengd tot 30 november 2023 in verband met vertraging die was opgelopen door COVID-19 waardoor bepaalde activiteiten zoals workshops geen doorgang konden vinden. Tot slot heeft de COARM via Raadsbesluit (GBVB) 2021/649 ingestemd met financiële steun aan het secretariaat van het Wapenhandelsverdrag ATT ter bevordering van de implementatie van het verdrag. Deze steun verloopt op 20 oktober 2023. In het najaar van 2023 spreekt COARM over de eventuele opvolging van voorgenoemde programma's.

7.2 EU-jaarrapportage inzake export van militaire goederen 2021

Op 16 februari 2023 heeft de Raad het 24^e EU-jaarrapport inzake de export van militaire goederen aangenomen³², waarin verslag wordt gedaan van de in COARM besproken onderwerpen. Het rapport bevat daarnaast gedetailleerde, statistische informatie over de uitvoer van militair materieel door de EU-lidstaten in 2021.³³

In het rapport zijn per land van bestemming gegevens opgenomen over de uitvoerende EU-lidstaat, de aantallen afgegeven vergunningen, de waarde van de afgegeven vergunningen en afgewezen vergunningaanvragen. De gegevens zijn opgesplitst per categorie van de Gemeenschappelijke EU-lijst van militaire goederen. Daarnaast wordt deze informatie ook weergegeven per regio en wereldwijd. In het EU-jaarrapport zijn ook separate tabellen opgenomen met overzichten van leveranties aan internationale missies (VN-missies). In het rapport staat tenslotte het aantal toegekende en afgewezen vergunningen voor tussenhandeldiensten (*brokering*) en het aantal door EU-partners gevoerde consultaties.

In totaal is voor ruim € 179 miljard aan wapenexportvergunningen afgegeven door EU-lidstaten in 2021. Frankrijk heeft met € 136 miljard de hoogste waarde van afgegeven vergunningen gerapporteerd. Hierbij moet echter worden opgemerkt dat Frankrijk in 2014 het vergunningensysteem heeft aangepast waardoor vergunningen voor *potentiële* orders ook worden meegenomen in het totaal. Dit cijfer is dus zeer waarschijnlijk een overschatting, de daadwerkelijke contractwaarde (waar vergunningen voor worden afgegeven) zal lager liggen.

Nederland staat in 2021 op plek 8 van de Europese Unie. De onderstaande tabel geeft een totaaloverzicht per land van de afgegeven vergunningenwaarde in 2021 en het percentage van het EU-totaal.

²⁷ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023XG0216\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023XG0216(01))

³³ Het EU-jaarrapport gaat in tegenstelling tot deze rapportage niet over het jaar 2022, maar over 2021.

Tabel 9, Europese wapenexport in 2021

Land	Waarde afgegeven vergunningen	Percentage (%)
Frankrijk ³⁴	136.282.263.077	75,93%
Spanje	14.580.162.055	8,12%
Duitsland	9.351.871.337	5,21%
Polen	6.241.021.985	3,48%
Italië	3.648.843.644	2,03%
Oostenrijk	1.917.573.267	1,07%
Zweden	1.444.263.230	0,80%
Nederland	928.455.102	0,52%
België	911.915.053	0,51%
Bulgarije	874.982.564	0,49%
Hongarije	776.005.053	0,43%
Kroatië	581.073.856	0,32%
Finland	310.868.795	0,17%
Roemenië	288.978.497	0,16%
Tsjechië	282.558.784	0,16%
Letland	248.526.265	0,14%
Denemarken	161.502.224	0,09%
Slovenië	127.513.531	0,07%
Griekenland	121.297.018	0,07%
Slowakije	120.697.628	0,07%
Portugal	113.268.622	0,06%
Estland	85.893.050	0,05%
Luxemburg	35.495.520	0,02%
Litouwen	27.770.042	0,02%
Malta	14.027.769	0,01%
Cyprus	1.244.773	0,00%
Ierland	1.038.422	0,00%
Totaal	179.479.111.163	100,0%

De belangrijkste bestemmingen voor de EU waren naast EU- en NAVO-bondgenoten de Verenigde Arabische Emiraten, India, Egypte, Marokko, Indonesië, Brazilië en Saoedi-Arabië. De verdeling naar eindbestemming is weergegeven in onderstaande figuur:

³⁴ De cijfers voor Frankrijk zijn niet vergelijkbaar door een andere wijze van rapporteren.

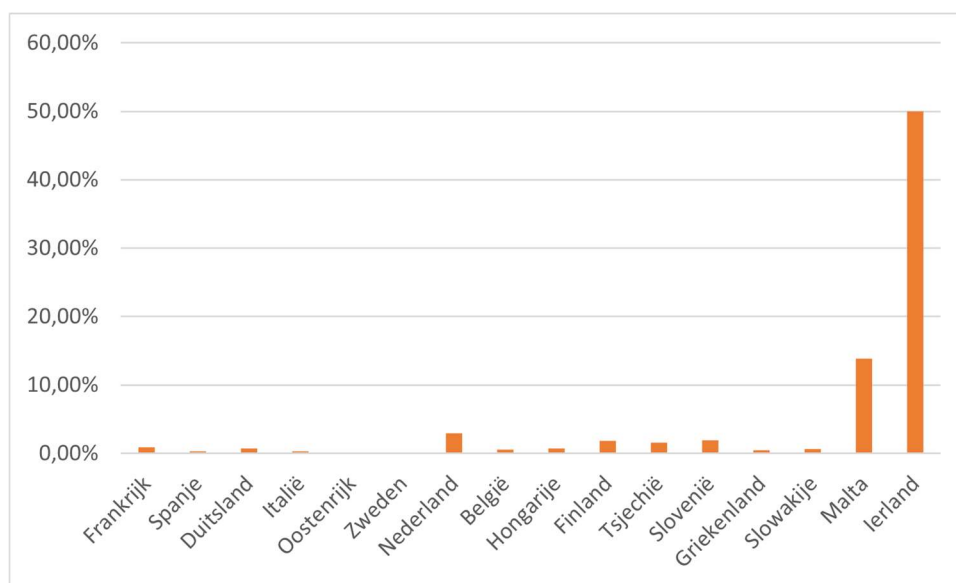
Figuur 7, Waarde van EU exportvergunningen naar eindbestemming in 2021.³⁵

Uit het jaarrapport van de EU blijkt verder dat door EU-lidstaten in totaal 31.875 vergunningen zijn afgegeven en dat 216 vergunningaanvragen zijn afgewezen en genotificeerd³⁶. Dit aantal afgewezen vergunningen ligt hoger dan in 2020, maar aanzienlijk lager dan in andere voorgaande jaren. Figuur 8 geeft de *denial rate* zoals gerapporteerd door verschillende EU-lidstaten. Niet alle EU-lidstaten hebben vergunningen afgewezen of geven inzicht in de mate waarop zij vergunningen afwijzen. In 2021 had Ierland het hoogste percentage afwijzers (50%)³⁷, gevolgd door Malta (13,9%) en Nederland (2,9%). De Nederlandse *denial rate* in 2021 is daarmee hoger dan in 2020 (1,4%), 2019 (0,6%) en 2018 (2%).

³⁵ Bron: COARM Public online database: <https://webgate.ec.europa.eu/eeasgap/sense/app/75fd8e6e-68ac-42dd-a078-f616633118bb/sheet/24ca368f-a36e-4cdb-94c6-00596b50c5ba/state/analysis>

³⁶ Niet alle lidstaten rapporteren hun afwijzingen in het EU-jaarrapport. Het afwijzingenoverzicht is daarmee niet volledig compleet, maar geeft wel een algemeen beeld.

³⁷ Hierbij moet opgemerkt worden dat Ierland gedurende 2021 slechts vier aanvragen ontving. Twee daarvan werden afgewezen.

Figuur 8, Denial rate in verschillende EU-landen in 2021.

Het aantal consultaties over afgewezen vergunningen tussen EU-lidstaten kwam in 2021 uit op 66. Dat is een stijging ten opzichte van het voorgaande jaar (56). In 2021 was Nederland betrokken bij 17 consultaties, waarbij Nederland 10 keer consulteerde en 7 keer geconsulteerd werd door een andere lidstaat.

7.3 Raadswerkgroep *dual-use* goederen

EU-samenwerking inzake exportcontrole op *dual-use* goederen vindt hoofdzakelijk plaats in de Raadswerkgroep Dual-Use, DUWP (Dual Use Working Party). Namens Nederland nemen vertegenwoordigers van het ministerie van Buitenlandse Zaken deel aan DUWP-vergaderingen. 2022 was het eerste jaar waarin de herziene *dual-use* verordening bij aanvang van kracht was. De raadswerkgroep zou onder het Franse en Tsjechische voorzitterschap daarom een sterke focus hebben op de implementatie van de *dual-use* verordening: harmonisatie van nationale wetgeving en uitwerking van richtsnoeren op belangrijke thema's zoals cybersurveillance. Ook de samenwerking tussen de Europese Commissie en de Verenigde Staten in de exportcontrolewerkgroep van de Trade and Technology Council (TTC) was bij voorbaat een prioriteit.

Deze ambities zijn in de eerste maanden van 2022 echter vertraagd omdat de grote hoeveelheid exportbeperkende maatregelen in de opeenvolgende sanctiepakketten tegen Rusland veel capaciteit vroeg. Naast steun voor de inhoudelijke voorbereiding en uitvoering van de sanctiemaatregelen was er veel aandacht voor een geharmoniseerde implementatie door EU-lidstaten van de sanctieverordeningen tegen Rusland en Belarus en geharmoniseerde toepassing van uitzonderings- en ontheffingsgronden op de handelsrestricties. Dit ten behoeve van een effectieve handhaving en behoud van een gelijk speelveld.

Medio 2022 kwamen de reguliere besprekingen van de technische expertgroepen weer op gang. In deze expertgroepen worden de richtsnoeren die dienen ter verdere uitwerking en interpretatie van bepalingen in de *dual-use* verordening, zoals die over rapportage en *cybersurveillance*, bediscussieerd en uitgewerkt. In dezelfde periode vonden ook de plenaire

bijeenkomsten van de exportcontroleregimes plaats, waar ook de geopolitieke effecten van de oorlog en de sancties merkbaar waren, waardoor consensus moeilijker te verkrijgen was. Omdat consensus nodig is in de exportcontroleregimes voor het opnemen van nieuwe controlegoederen, werd de veranderende dynamiek en de doorwerking daarvan op de *dual-use* verordening ook aangestipt in de raadswerkgroep.

De sancties hadden onder andere tot gevolg dat meer informatie over exportcontrole werd uitgewisseld met partnerlanden, zoals de Verenigde Staten, Japan en het Verenigd Koninkrijk. De Raadswerkgroep heeft samen met de Commissie gewerkt aan modaliteiten om die informatie-uitwisseling op zorgvuldige wijze tot stand te brengen. Deze trend droeg ook bij aan het verloop van de exportcontrolewerkgroep onder de TTC, die inhoudelijk wordt voorbereid in de technische expertgroepen.

In september 2022 is bijlage 1 van de *dual-use* verordening geactualiseerd zodat de controlelijstaanpassingen van de verschillende exportcontroleregimes zijn opgenomen in de verordening. Bij wijze van uitzondering heeft eind 2022 een tussentijdse actualisatie van bijlage 1 plaatsgevonden zodat nieuw toegevoegde goederen aan de Australia Group-controlelijst met spoed onder controle van de *dual-use* verordening konden worden gebracht. Deze verwerking is begin 2023 gefinaliseerd.

In 2021 is de Nederlandse wet- en regelgeving aangepast op de herziene *dual-use* verordening³⁸. Het betrof wijzigingen in de Wet strategische diensten (Wsd) en het Besluit strategische goederen (Bsg) en enkele regelingen³⁹. De Tweede Kamer heeft het voorstel aangenomen op 22 maart 2022. Op 21 juni 2022 heeft de Eerste Kamer de uitvoeringswet als hamerstuk aangenomen.

7.4 EU-jaarrapportage inzake *dual-use* export 2021

De Europese Commissie brengt jaarlijks op basis van artikel 23 van de *dual-use* verordening een rapport⁴⁰ uit voor het Europees Parlement met daarin een verslag van de activiteiten van de *dual-use* coördinatie groep. In september 2022 werd het rapport over 2021 gepubliceerd. Uit de gepubliceerde cijfers bleek dat EU *dual-use* export circa 2,7% van de totale EU export uitmaakt.

8. Overige relevante internationale ontwikkelingen

Ook buiten de EU spelen diverse onderwerpen die relevant zijn voor het wapenexportbeleid.

³⁸ 35 904 Wijziging van de Wet strategische diensten voor de uitvoering van de Verordening (EU) 2021/821 van het Europees Parlement en de Raad van 20 mei 2021 tot instelling van een EU-regeling voor controle op de uitvoer, de overbrenging, de tussenhandel, de technische bijstand en de doorvoer van producten voor tweeeërlei gebruik (herschikking) (PbEU 2021, L 206) (Uitvoeringswet herziening Verordening producten voor tweeeërlei gebruik)

³⁹ de Uitvoeringsregeling strategische diensten (USD), de Regeling goederen voor tweeeërlei gebruik (RGTG), de Regeling goederen voor tweeeërlei gebruik Irak (RGTGI), de Uitvoeringsregeling strategische goederen 2012 (USG12) en de Nationale algemene uitvoervergunningen NL002 en NL010.

⁴⁰ Europese Commissie, Report on the implementation of Regulation (EU) 2021/821 setting up a Union regime for the control of exports, brokering, technical assistance, transit and transfer of dual-use items. COM(2022) 434 final, 1 september 2022.

8.1 Wapenhandelsverdrag (*Arms Trade Treaty*)

Essentieel onderdeel van het Wapenhandelsverdrag (*Arms Trade Treaty*, ATT) is de verplichting voor Statenpartijen om te beschikken over een nationaal exportcontrolesysteem. De som van deze nationale exportcontrolesystemen dient uiteindelijk bij te dragen aan een meer verantwoorde internationale wapenhandel. De toetsingscriteria uit het ATT komen overeen met een aantal van de criteria zoals die reeds gelden onder het EU Gemeenschappelijk Standpunt inzake wapenexport: internationale embargo's, geen medewerking aan schendingen van het internationaal oorlogsrecht of mensenrechten, en het risico op omleiding.

Het ATT telt 113 statenpartijen, met als nieuwste Statenpartij Andorra dat per 2 maart 2023 is toegetreden. Sinds de vorige nationale jaarrapportage is naast Andorra ook Gabon (21 september 2022) toegetreden tot het verdrag. 28 landen hebben het verdrag getekend, maar nog niet geratificeerd. Nederland en de EU blijven zich ervoor inzetten dat meer landen toetreden tot het ATT.

De achtste *Conference of States Parties* (CSP) van het ATT heeft van 22 tot en met 26 augustus 2022 plaatsgevonden in Genève. Het conflict in Oekraïne trok logischerwijs veel aandacht in de interventies van de statenpartijen, en ook in de openingstoespraak van de Duitse minister van Buitenlandse Zaken, Annalena Baerbock stond de oorlog centraal. Alle EU-lidstaten die intervenieerden – inclusief Nederland – riepen ATT-statenpartijen op af te zien van wapenleveranties aan Rusland vanwege strijdigheid met het ATT. Tevens onderstreepte Nederland dat het leveren van militaire goederen ter ondersteuning van de Oekraïense toepassing van het recht op zelfverdediging conform artikel 51 van het VN-Handvest volledig in overeenstemming is met het ATT.

Nederland heeft daarnaast in 2022 wederom een financiële bijdrage geleverd aan het ATT Sponsorship Program dat ontwikkelingslanden in staat stelt om experts uit de hoofdsteden af te vaardigen naar de multilaterale ATT-bijeenkomsten. Ook ondersteunde Nederland in 2022 net als in voorgaande jaren ontwikkelingslanden bij de toetreding en implementatie van het verdrag via een meerjarige bijdrage aan het ATT-*Voluntary Trust Fund*.⁴¹

Binnen het verdrag is transparantie op het gebied van wapenhandel voor Nederland een belangrijk speerpunt. Zo heeft Nederland voor de periode 2020-2022 een meerjarige financiële bijdrage gedaan aan Control Arms voor de ATT monitor⁴² en aan het Stimson Centre⁴³. Zowel de monitor als het project van het Stimson Centre brengt de implementatie van het verdrag door statenpartijen, met name op het terrein van transparantie en rapportage, in kaart. De Stimson Centre analyses identificeren de belangrijkste problemen,

⁴¹ <https://www.thearmstradetreaty.org/voluntary.html>

⁴² <http://controlarms.org/en/att-monitor-report/>

⁴³ <https://www.stimson.org/project/arms-trade-treaty/taking-stock-of-the-arms-trade-treaty/>

beschrijven *best practices* en doen specifieke aanbevelingen voor staten om hun rapporteringssystemen te verbeteren. Deze rapporten worden door Stimson, en voor de ATT monitor door Control Arms, actief ingebracht tijdens de plenaire discussies van het verdrag. Omdat het verdrag geen vanuit het verdrag gemandateerde uitvoeringsorganisatie kent, spelen deze organisaties een cruciale rol om de daadwerkelijke implementatie van het verdrag actief te monitoren. Daarnaast onderneemt Stimson activiteiten om niet-rapporterende statenpartijen direct te ondersteunen bij het nakomen van hun rapportageverplichtingen. Stimson onderhoudt individuele contacten met de staten die partij zijn en die hun vereiste initieel rapport en/of een van hun vereiste jaarrapporten nog moeten indienen om hen te helpen bij het identificeren en overwinnen van hun uitdagingen op het vlak van rapportage. Op deze manier zet Nederland zich, naast actieve deelname tijdens de bijeenkomsten van het ATT, ervoor in dat alle landen hun verplichtingen ten aanzien van transparantie nakomen. Tot slot maakt Nederland de jaarlijkse ATT-rapportage openbaar.⁴⁴ Voor het ATT-rapport over 2022 geldt dat met betrekking tot export naar Oekraïne voor een aantal transacties niet volledig openbaar gerapporteerd kon worden in verband met de nationale veiligheid. Het gaat hierbij om de export van hoog-strategisch materieel uit eigen Defensie-voorraad waarbij volledige transparantie inzicht zou geven in de eigen capaciteit op dit vlak. Nederland zal deze informatie met terugwerkende kracht openbaar maken wanneer dit vanuit veiligheidsoogpunt mogelijk is.

8.2 VN-Wapenregister en transparantie in wet- en regelgeving

VN-Wapenregister⁴⁵

Het VN-Wapenregister (*United Nations Register Of Conventional Arms – UNROCA*) is in 1991 mede op initiatief van Nederland in het leven geroepen. In 2022 heeft Nederland opnieuw een resolutie ingediend die is aangenomen tijdens de Algemene Vergadering door de VN lidstaten. De resolutie roept alle VN-lidstaten op tot jaarlijkse rapportage over invoer, uitvoer en wapenbezit in zeven categorieën. Daarnaast mandateert de resolutie de Secretaris-Generaal van de VN om voldoende middelen beschikbaar te maken om het VN secretariaat in staat te stellen zijn kerntaken voor de werking van het register doeltreffend uit te voeren. Ook verzoekt de resolutie de Secretaris-Generaal om, met de hulp van een groep regeringsdeskundigen, een rapport op te stellen over de voortdurende werking en relevantie van het Register, om de verdere ontwikkeling ervan te verzekeren en te handhaven. Het doel van de resolutie is het verbeteren van de internationale transparantie met betrekking tot wapenoverdrachten en wapenbezit, het opbouwen van wederzijds vertrouwen en het bevorderen van tijdig internationaal overleg over potentieel destabiliserende regionale wapenopbouw. Het register geeft op jaarbasis per deelnemend land informatie over de uitvoer van militaire goederen (ontvangend land, het eventuele land van doorvoer en het land van invoer), evenals de omvang van de goederenstromen verdeeld over de volgende categorieën:

⁴⁴ <https://thearmstradetreaty.org/annual-reports.html?templateId=209826>

⁴⁵ <https://www.un.org/disarmament/convarms/register>

- I. Gevechtstanks
- II. Pantsergevechtsvoertuigen
- III. Zware artilleriesystemen
- IV. Gevechtsvliegtuigen
- V. Gevechtshelikopters
- VI. Oorlogsschepen
- VII. Raketten en raketwerpers, en tot slot
- VIII. Kleine en lichte wapens.

Daarnaast bevat het register informatie over *military holdings* (landen geven hier op hoeveel ze van elke wapencategorie bezitten) en *procurement through national production* (landen geven hier op hoeveel ze van elke wapencategorie voor eigen gebruik geproduceerd hebben).

Sinds de instelling van het register hebben meer dan 170 landen op enig moment aan het register gerapporteerd, waaronder alle belangrijke wapenproducerende, -importerende en -exporterende landen. Het register maakt daarmee het grootste deel van de wereldwijde wapenhandel inzichtelijk. Het VN-Wapenregister is een vertrouwenwekkende maatregel: het bevordert de transparantie over wapenhandelsstromen, maar ook over *military holdings* en nationale aanbesteding. Daarmee ontstaat meer inzicht in wapenvorraden zodat het ontstaan van excessieve voorraden van conventionele wapens tegen kan worden gegaan. De effectiviteit van het register valt of staat met wereldwijde participatie. Het *United Nations Office for Disarmament Affairs* (UNODA) is verantwoordelijk voor het compileren van de data die door staten worden aangeleverd. In de laatste twee decennia heeft het register zo'n 90% van de wereldwijde wapenhandel gevangen. Niet alle landen rapporteren ieder jaar en ook het totaal aantal landen dat rapporteert neemt af: waar in 2005 nog 115 landen rapporteerden, was dat cijfer in 2020 gedaald naar 39. In 2021 is echter een lichte stijging waar te nemen (57 rapporterende landen). Nederland rapporteert ieder jaar en blijft universele en consistente deelname aan de rapportages nastreven. Nederland vindt het van groot belang dat landen hun opgave indienen – ook al is dat een '*nil report*' op het moment dat er in het bewuste jaar geen sprake was van im- of export in één van de categorieën. Ook is Nederland voorstander van het *up to date* houden van de reikwijdte van het register, zodat alle belangrijkste wapenhandelsstromen door het register worden gevangen.

Voor het UNROCA-rapport over 2022 geldt dat met betrekking tot export naar Oekraïne voor een aantal transacties niet volledig openbaar gerapporteerd kon worden in verband met de nationale veiligheid. Het gaat hierbij om de export van hoog-strategisch materieel uit eigen Defensie-voorraad waarbij volledige transparantie inzicht zou geven in de eigen capaciteit op dit vlak. Nederland zal deze informatie met terugwerkende kracht openbaar maken wanneer dit vanuit veiligheidsoogpunt mogelijk is.

8.3 Wassenaar Arrangement

De export van strategische goederen (militair en dual-use) wordt in breder multilateraal verband besproken in het “*Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-use Goods and Technologies*” (WA). Aan dit forum, dat zijn naam ontleent aan de plaats waar in 1995 onder Nederlands voorzitterschap de onderhandelingen over de oprichting van het arrangement werden gevoerd, namen in het verslagjaar 42 landen deel, waaronder de VS, Rusland en op Cyprus na alle EU-lidstaten⁴⁶. Deze landen vertegenwoordigen volgens schattingen tezamen meer dan 90% van de werelduitvoer van militaire goederen.

Doel van het WA (zoals geformuleerd in de zgn. *Initial Elements*⁴⁷) is het leveren van een bijdrage aan de regionale en internationale veiligheid en stabiliteit. Het middel hiertoe is de regelmatige onderlinge rapportage inzake de uitvoer naar derde landen van wapens en van goederen die voor militaire doeleinden kunnen worden gebruikt. Dit moet leiden tot meer kennis en verantwoordelijkheidsbesef bij de nationale toetsing van aanvragen voor uitvoervergunningen van deze goederen. Immers, meer informatie betekent dat de deelnemende landen beter kunnen beoordelen of er sprake is van destabiliserende accumulatie van militaire middelen in bepaalde landen of regio's. In dat geval zouden de deelnemende landen terughoudender moeten worden met het afgeven van vergunningen op dergelijke bestemmingen.

Het Wassenaar Arrangement kent een lijst van *dual-use* goederen die voor Nederland via de Europese *Dual-Use* Verordening van toepassing is, en een lijst militaire goederen die geacht worden aan exportcontrole te zijn onderworpen. Iedere herziening van de WA-lijst leidt tot een aanpassing van de EU-lijst van militaire goederen en de controlelijst van de *Dual-Use* Verordening.

Waar het de Nederlandse exportcontrole op militaire goederen betreft, wordt in de Uitvoeringsregeling strategische goederen direct verwezen naar de meest recente EU-lijst van militaire goederen. Hetzelfde geldt voor de exportcontrole op *dual-use* goederen.

Wijzigingen

In 2022 is de Plenaire Vergadering voor het eerst in drie jaar weer bijeengekomen. De voorgaande edities werden geannuleerd wegens de coronapandemie. Vanwege geopolitieke spanningen zijn slechts een gering aantal onderwerpen door de General Working Group voorgelegd aan de Plenaire Vergadering.

Het WA verkeert sinds enkele jaren in zwaar weer vanwege geopolitieke spanningen. Het WA werkt net als de andere exportcontroleregimes op basis van consensus. Het bereiken van consensus op exportcontrole en politieke voorstellen wordt echter in toenemende mate bemoeilijkt door grote verschillen van inzicht tussen de deelnemende staten op politieke, technische en economisch vlak. De Russische invasie in Oekraïne in 2022 heeft de impasse

⁴⁶ In 2021 is alleen Cyprus vanwege Turkse bezwaren nog geen partij.

⁴⁷ De *Initial Elements* zijn te vinden op de website van het Wassenaar Arrangement: www.wassenaar.org

binnen het WA verder doen escaleren. Hierdoor is het momenteel onwaarschijnlijk dat export van nieuwe technologieën gecontroleerd kan worden middels het WA.

8.4 Ontwikkelingen in de andere exportcontroleregimes

In deze paragraaf wordt kort ingegaan op de belangrijkste ontwikkelingen in de relevante exportcontroleregimes voor *dual-use* goederen.

Nederland is aangesloten bij de internationale exportcontroleregimes en speelt daarin al jarenlang een actieve rol. Op het gebied van non-proliferatie zijn dit de *Nuclear Suppliers Group* (NSG) voor nucleaire wapens, de *Australia Group* (AG) voor biologische/chemische wapens, en het *Missile Technology Control Regime* (MTCR) dat zich richt op de overbrengingsmiddelen daarvoor (ballistische raketten en onbemande vliegtuigen). De bij deze regimes aangesloten landen maken afspraken over exportcontrolebeleid en wisselen informatie uit over programma's voor massavernietigingswapens en overbrengingsmiddelen daarvoor in zogenaamde landen van zorg. Ook delen de landen ervaringen en informatie over handhaving met elkaar. Daarnaast hebben de aangesloten landen in de respectievelijke regimes controlelijsten opgesteld voor een reeks van goederen, productietechnologie, materialen, software en technologie die alleen met een vergunning mogen worden uitgevoerd (de zogenaamde regulier-vergunningplichtige goederen). Deze lijsten worden regelmatig herzien zodat ze blijven aansluiten op actuele technologische ontwikkelingen. Onderwerpen die in ieder exportcontroleregime aan de orde zijn geweest, zijn *brokering* (tussenhandel) en *transit* (doorvoer) en Intangible Technology Transfer (kennisveiligheid). Mede op basis van resolutie 1540 van de VN-Veiligheidsraad – die een verbod invoerde op steun aan zogenaamde *Non-State Actors* (bijvoorbeeld terroristische organisaties) bij het bekomen, bouwen, ontwikkelen, verplaatsen of gebruiken van nucleaire, chemische en biologische wapens – moeten landen over effectieve exportcontrole beschikken, waaronder controle op doorvoer en tussenhandel. Europese lidstaten hebben deze verplichtingen geïmplementeerd via de *dual-use* verordening van 2021. Daarnaast wordt in de verschillende regimes ook gesproken over de mogelijke toetreding van nieuwe leden en over unilaterale naleving van richtsnoeren en goederenlijsten door niet-partnerlanden.

8.4.1 Nuclear Suppliers Group (NSG)

De NSG is een exportcontroleregime dat bestaat uit 48 *nuclear supplier states*; landen die allen de potentie hebben om goederen en technologie, toepasbaar in de productieketen van kernwapens te exporteren. De groep beoogt de proliferatie van kernwapens tegen te gaan door de controle op export van goederen en technologie gerelateerd aan nucleaire toepassingen, zonder hierbij onnodig de (ontwikkeling van) civiele toepassingen te hinderen.

In juni 2022 is de NSG samengekomen in een plenaire vergadering te Warschau. Het was de eerste reguliere vergadering zonder COVID beperkingen sinds 2019. Tijdens de vergadering werden ervaringen gedeeld over handhaving en technologische ontwikkelingen. Aan het einde van de plenaire vergadering is het voorzitterschap overgedragen van Polen aan Argentinië.

8.4.2 Australia Group (AG)

De Australia Group (AG) is een internationaal exportcontrole regime waarvan de leden tot doel hebben ervoor te zorgen dat de legitieme handel in goederen en technologie voor tweeërlei gebruik niet wordt gebruikt voor de productie van chemische of biologische wapens. Dit doen zij door middel van gecoördineerde uitvoercontroles, uitwisseling van informatie en voorlichting.

In 2022 vond voor het eerst sinds de COVID-19 pandemie weer een plenaire vergadering plaats, in Parijs. Tijdens deze bijeenkomst vonden discussies plaats over nieuwe wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen in de chemie en biologie, zijn ervaringen uitgewisseld over handhavingscasuïstiek en zijn aanpassingen gedaan aan de controlelijsten. Ook zijn er twee digitale bijeenkomsten geweest, waarin nieuwe technologische ontwikkelingen en mogelijke aanpassingen van de controlelijsten zijn besproken.

8.4.3 Missile Technology Control Regime (MTCR)

Het MTCR⁴⁸ bestrijdt de verspreiding van overbrengingsmiddelen voor massavernietigingswapens, zoals ballistische raketten, onbemande vliegtuigen (*Unmanned Aerial Vehicles* – UAV's) en kruisraketten. Aangesloten landen voeren een gezamenlijke beleidslijn en hanteren een gezamenlijk overeengekomen controlelijst met goederen die onder exportcontrole zijn gesteld. Deze lijst, ook wel de Annex genoemd, wordt regelmatig herzien, de laatste keer in oktober 2021.

De MTCR Annex is de wereldwijde standaard op het gebied van exportcontrole van rakettechnologie, en wordt niet alleen door de aangesloten landen gehanteerd, maar ook door internationale organisaties zoals de VN. Nederland speelt een actieve rol binnen het MTCR, zowel op beleidsniveau als binnen de expertgroepen van het regime.

Het MTCR-voorzitterschap wordt sinds oktober 2022 uitgevoerd door Zwitserland, dat in die maand te Montreux de plenaire vergadering van het regime organiseerde, voorafgegaan door vergaderingen van de expertgroepen. Tijdens de vergadering werd onder meer gesproken over outreach en nieuwe lidmaatschappen.

⁴⁸ www.mtcr.info

Bijlage 1: Afgegeven vergunningen uitvoer van militaire goederen

Overzichten van de waarde van de in het jaar 2022 afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen per categorie goederen en per land van eindbestemming.

Methodologie

De hierna gemelde waarden zijn gebaseerd op de waarde van de vergunningen voor definitieve uitvoer van militaire goederen, die zijn afgegeven in de periode waarover verslag wordt uitgebracht. De vergunningwaarde geeft de maximum exportwaarde aan, die op het moment van publicatie evenwel niet hoeft te corresponderen met de daadwerkelijk gerealiseerde exporten. Vergunningen voor tijdelijke uitvoer zijn in de rapportage buiten beschouwing gelaten, omdat aan deze vergunningen een verplichting tot wederinvoer is gekoppeld. Hierbij gaat het vooral om zendingen voor demonstratie- of tentoonstellingsdoeleinden. Vergunningen voor proef- of monsterzendingen worden wel opgenomen in de rapportage, omdat vanwege de aard van deze exporten geen verplichting tot wederinvoer wordt opgelegd. Vergunningen voor goederen die na reparatie in Nederland retour worden gezonden, worden evenmin in de rapportage opgenomen. Het moet dan echter wel gaan om eerder vanuit Nederland geleverde goederen, waarvan de waarde daarom in een eerdere rapportage is opgenomen. Opname van deze zogenoemde 'retour-na-reparatie' vergunningen zou immers tot dubbeltelling leiden. Om dezelfde reden komen ook vergunningen waarvan de looptijd wordt verlengd niet terug in de rapportage. Hetzelfde geldt tenslotte voor vergunningen die worden vervangen in verband met, bijvoorbeeld, een adreswijziging van de ontvanger. Indien een verlengings- of vervangingsvergunning met een hogere waarde dan de oorspronkelijke vergunning wordt afgegeven, wordt die meerwaarde uiteraard wél gerapporteerd.

ML-categorie	Omschrijving	Waarde (in mln. euro's)
ML1	Wapens met gladde loop met een kaliber van minder dan 20 mm, andere wapens en automatische wapens met een kaliber van 12,7 mm (kaliber 0,50 inch) of minder en toebehoren en speciaal ontworpen onderdelen daarvoor	25,40
ML2	Wapens met gladde loop met een kaliber van 20 mm of meer, andere wapens met een kaliber groter dan 12,7 mm (kaliber 0,50 inch), werpers speciaal ontworpen of aangepast voor militair gebruik en toebehoren daarvoor, en speciaal ontworpen onderdelen daarvoor	81,04
ML3	Munitie en ontstekingsinstellingsinrichtingen en speciaal ontworpen onderdelen daarvoor	54,92
ML4	Bommen, torpedo's, raketten, geleide projectielen, andere ontploffingsmechanismen en ladingen en toebehoren, en speciaal ontworpen onderdelen daarvoor	129,15
ML5	Vuurgeleidingssystemen, bewakings- en waarschuwingssystemen, en aanverwante systemen, test- en uitlijningsapparatuur en apparatuur voor tegenmaatregelen, speciaal ontworpen voor militair gebruik en speciaal ontworpen onderdelen en toebehoren daarvoor	56,83
ML6	Voertuigen en onderdelen daarvoor	101,65
ML7	Chemische stoffen, "biologische stoffen", "stoffen voor oproerbeheersing", radioactief materiaal, aanverwante uitrusting, onderdelen en materialen	2,79
ML8	"Energetische materialen" en aanverwante substanties	0,02
ML9	Oorlogsschepen (zowel oppervlakteschepen als onderzeeboten), speciale scheepsuitrusting, toebehoren, onderdelen en andere oppervlakteschepen	205,12
ML10	"Vliegtuigen", "lichter-dan-luchttoestellen", "onbemande luchtvaartuigen" ("UAV"), vliegtuigmotoren, en uitrusting voor "vliegtuigen", aanverwante uitrustingsstukken en onderdelen, speciaal ontworpen of aangepast voor militair gebruik	258,23
ML11	Elektronische apparatuur "ruimtevaartuigen" en onderdelen die nergens anders in de gemeenschappelijke EU-lijst van militaire goederen zijn bedoeld	11,13
ML12	Hoge kinetische energiewapensystemen (<i>High velocity kinetic weapon systems</i>) en aanverwante apparatuur en speciaal ontworpen onderdelen daarvoor	
ML13	Gepantserde of beschermende uitrusting, constructies en onderdelen	23,34
ML14	'Speciaal militair oefenmaterieel' of apparatuur voor het nabootsen van militaire scenario's, simulatoren speciaal ontworpen voor opleiding in het gebruik van vuurwapens of andere wapens bedoeld in ML1 of ML2, en speciaal ontworpen onderdelen en toebehoren daarvoor	10,45
ML15	Beeldvormingsapparatuur en apparatuur voor tegenmaatregelen, speciaal ontworpen voor militair gebruik, en speciaal ontworpen onderdelen en toebehoren daarvoor	47,36
ML16	Smeedstukken, gietstukken en andere halffabricaten welke speciaal ontworpen zijn voor de goederen bedoeld in ML1 tot en met ML4, ML6, ML9, ML10, ML12 of ML19	69,10
ML17	Militaire uitrustingsstukken, materialen en "bibliotheekprogramma's", en speciaal ontworpen onderdelen daarvoor	8,53
ML18	'Productie'-apparatuur, voorzieningen voor omgevingsproeven en onderdelen daarvoor	49,57

ML-categorie	Omschrijving	Waarde (in mln. euro's)
ML19	Gerichte-energiwapensystemen, daarmee verbonden apparatuur of apparatuur voor tegenmaatregelen en testmodellen, en speciaal ontworpen onderdelen daarvoor	0,07
ML20	Cryogene en "supergeleidende" apparatuur, en speciaal ontworpen onderdelen en toebehoren daarvoor	1,20
ML21	Programmatuur	35,28
ML22	Technologie	191,50
Totaal		1.362,68

Tabel 10A, Waarde afgegeven vergunningen voor definitieve uitvoer van militaire goederen in 2022 per categorie (indeling in ML-categorie⁴⁹).

⁴⁹ Voor meer informatie, zie de EU Gemeenschappelijke lijst van militaire goederen.

Tabel 10B, Waarde afgegeven vergunningen voor definitieve uitvoer militaire goederen per land van bestemming (uitgesplitst per ML-categorie).

Totaal 2022 [mln euro's]											
	ML1	ML2	ML3	ML4	ML5	ML6	ML7	ML8	ML9	ML10	ML11
Albanië		0,00	0,00	0,00							
Algerije											0,60
Argentinië					0,00						
Australië						2,94			2,51		
Bahrein					0,12						
Bangladesh					0,12						
België	0,08										
BES Eilanden	0,02		0,07								
Brazilië							0,74		4,35		0,01
Brunei Darussalam					0,14						
Bulgarije	0,00										
Canada	0,00	0,36			0,33	0,02			2,21	0,00	
Chili		0,02				0,02			0,00		
Colombia					0,27						
Curacao	0,01		0,01								
Denemarken	0,04		0,00	0,04							
Diverse											0,10
Duitsland	1,35	0,83	0,32	2,76	1,50	15,22		0,02	0,21	0,12	
Egypte					0,71						
Estland						1,02					
EU/NAVO+	1,24	1,24	1,20	1,34	5,36	3,22			1,20	91,49	1,24
Falklandeilan den									12,22		
Filipijnen											

Totaal 2022 [mln euro's]											
	ML1	ML2	ML3	ML4	ML5	ML6	ML7	ML8	ML9	ML10	ML11
Finland	0,00					0,70			4,61	0,86	
Frankrijk	0,02		0,02	0,19	5,00	0,00			2,01	0,14	
Griekenland			0,91								
Hongarije	0,01					0,02					
Ierland					0,07						
IJsland	0,00										
India					0,47	0,07			4,33	0,04	
Indonesië					0,52				0,06	0,22	
Israël				10,15							
Italië	0,00		1,71	0,00	0,00		0,06	0,00	0,34	0,09	
Japan				0,02					0,04	9,10	
Kazachstan						0,08					
Koeweit						0,47					
Kroatië	0,00	0,00	0,00	0,00							
Letland	0,00	0,90									
Litouwen	0,01					0,04					
Luxemburg						0,11					
Maleisië					0,63						
Malta	0,01										
Marokko									8,50		
Nigeria						0,38				0,07	
Noord-Macedonië	0,01	0,00	0,00	0,00							
Noorwegen			0,18	5,65		1,67	1,48		0,02	0,05	1,50
Oekraïne	19,65	52,49	34,67	43,60	20,78	64,00			0,43	5,41	4,48
Oman					0,45					0,03	
Oostenrijk	0,04		0,00			0,06					

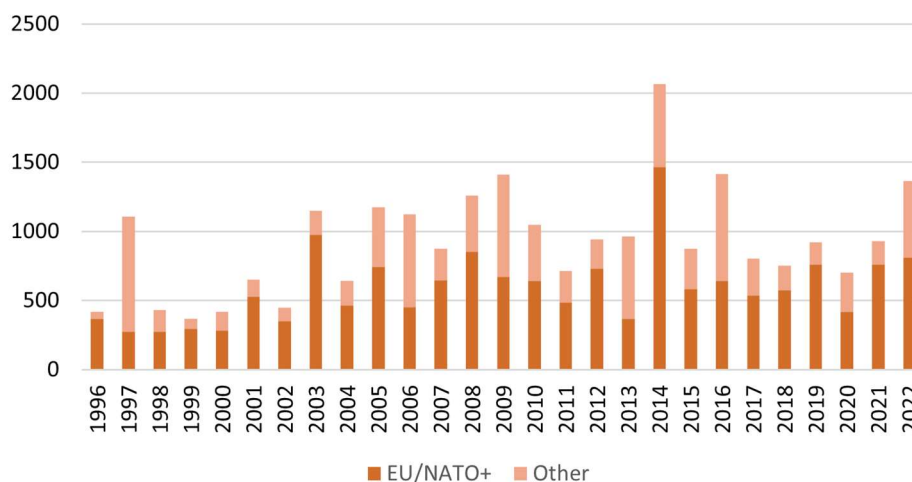
Totaal 2022 [mln euro's]											
	ML1	ML2	ML3	ML4	ML5	ML6	ML7	ML8	ML9	ML10	ML11
Pakistan									55,45	1,00	
Polen	0,10	0,03	3,23		0,35						
Portugal	0,01		0,01			0,16				0,00	
Qatar					0,98				0,01	5,00	0,54
Roemenië	0,00			0,02						0,02	0,09
Singapore					0,00	2,09			0,32		
Slovenië	0,00										
Slowakije	0,01										
Spanje	0,04	0,25		1,31		0,28				0,02	0,10
Taiwan									12,96		
Thailand					1,14	0,01					1,10
Tsjechië	0,12		0,02								
Turkije	0,08		0,00		0,08					0,00	0,09
Turkmenistan										0,02	
Ver. Arab. Emiraten				1,71	2,17						
Verenigd Koninkrijk	0,09	0,03	0,03	1,62	1,87	1,53			92,67	1,02	0,46
Verenigde Staten	2,37	24,89	12,06	60,31	1,79	2,62				143,52	0,76
VK Noord-Ierland	0,00										
Zuid-Korea					11,88	0,14	0,49		0,62		0,06
Zweden	0,04		0,02	0,37		0,42	0,02		0,06		
Zwitserland	0,03		0,45	0,04	0,12	4,37					
Totalen	25,40	81,04	54,92	129,15	56,83	101,65	2,79	0,02	205,12	258,23	11,13

Totaal 2022 [mln euro's]												
	ML12	ML13	ML14	ML15	ML16	ML17	ML18	ML19	ML20	ML21	ML22	Totaal
Albanië												0,01
Algerije										0,45	0,60	1,65
Argentinië										0,00	0,00	0,00
Australië				2,15		0,08					0,52	8,21
Bahrein												0,12
Bangladesh										0,13	0,13	0,37
België					0,00						0,10	0,18
BES Eilanden												0,09
Brazilië											0,11	5,20
Brunei Darussalam										0,11	0,11	0,36
Bulgarije												0,00
Canada										0,83	0,42	4,16
Chili												0,04
Colombia										0,27	0,27	0,80
Curacao												0,03
Denemarken					0,11						0,02	0,22
Diverse		0,03									1,52	1,65
Duitsland			7,51	0,20	1,65	0,38	0,11			1,05	4,27	37,49
Egypte										0,71	0,71	2,12
Estland												1,02
EU/NAVO+		0,10	1,62	5,18	66,00		23,19	0,04	1,20	5,22	31,57	241,69
Falklandeilan den												12,22
Filipijnen											0,02	0,02
Finland		0,01		0,02								6,20
Frankrijk				0,44		0,00	0,17			5,00	5,63	18,63

Totaal 2022 [mln euro's]												
	ML12	ML13	ML14	ML15	ML16	ML17	ML18	ML19	ML20	ML21	ML22	Totaal
Griekenland												0,91
Hongarije												0,02
Ierland												0,07
IJsland												0,00
India											5,85	10,76
Indonesië										0,52	2,23	3,56
Israël											0,08	10,23
Italië											0,07	2,28
Japan							9,10			0,18	9,28	27,72
Kazachstan												0,08
Koeweit				0,47								0,94
Kroatië												0,01
Letland				0,00								0,91
Litouwen												0,05
Luxemburg												0,11
Maleisië										0,62	0,62	1,86
Malta											0,05	0,06
Marokko											8,50	17,00
Nigeria												0,44
Noord-Macedonië												0,02
Noorwegen				0,05								10,60
Oekraïne		23,01		13,71		4,76				1,00	3,04	291,02
Oman										0,45	0,45	1,39
Oostenrijk				0,00								0,10
Pakistan											57,72	114,16
Polen		0,19		0,02						0,35	0,35	4,62

Totaal 2022 [mln euro's]												
	ML12	ML13	ML14	ML15	ML16	ML17	ML18	ML19	ML20	ML21	ML22	Totaal
Portugal												0,17
Qatar										1,52	6,52	14,57
Roemenië											0,11	0,25
Singapore			0,08							0,00	0,87	3,37
Slovenië												0,00
Slowakije												0,01
Spanje				0,04						0,08	0,51	2,61
Taiwan												12,96
Thailand										1,14	2,24	5,63
Tsjechië												0,13
Turkije			0,08		0,08					0,06	0,09	0,56
Turkmenistan												0,02
Ver. Arab. Emiraten										1,57	3,28	8,72
Verenigd Koninkrijk			0,10	0,03				0,03		0,05	1,46	100,97
Verenigde Staten		0,01	1,06	24,99	1,24	0,02	16,99			1,48	27,47	321,57
VK Noord-Ierland												0,00
Zuid-Korea				0,04	0,02	2,81				12,05	14,24	42,34
Zweden				0,00		0,49				0,45	0,45	2,33
Zwitserland				0,01						0,01	0,05	5,09
Totalen		23,34	10,45	47,36	69,10	8,53	49,57	0,07	1,20	35,28	191,50	1.362,68

Bijlage 2: Ontwikkeling waarde van de afgegeven vergunningen voor export van militaire goederen uit Nederland sinds 1996

Figuur 9, Waarde afgegeven vergunningen in miljoenen euro's per jaar.

* Vanaf de rapportage over 2015 wordt in de tabel met de waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen per land van bestemming in plaats van de verzamelpost 'overige NAVO' de verzamelpost 'EU/NAVO+' gehanteerd voor het weergeven van de waarde van globale vergunningen.

In 2022 waren de volgende 27 landen lid van de EU: België, Bulgarije, Cyprus, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Kroatië, Letland, Litouwen, Luxemburg, Malta, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Roemenië, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië en Zweden.

In 2022 waren de volgende 29 landen lid van de NAVO: Albanië, België, Bulgarije, Canada, Denemarken, Duitsland, Estland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Italië, Letland, Litouwen, Luxemburg, Kroatië, Montenegro, Nederland, Noorwegen, Polen, Portugal, Roemenië, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Turkije, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten van Amerika en IJsland.

Bijlage 3: Realisaties onder algemene vergunningen (militair)

Overzicht van waarden van gerapporteerde realisaties onder Algemene vergunningen:

NL003: Uitvoer (overdracht) naar krijgsmachten van EU-lidstaten.

NL004: Uitvoer (overdracht) naar gecertificeerde bedrijven in de zin van artikel 9 van richtlijn 2009/43/EG.

NL005: Uitvoer (overdracht) voor demonstratie, evaluatie of expositie

NL006: Uitvoer (overdracht) voor reparatie, onderhoud en revisie

NL007: Doorvoer herkomstig van bondgenoten

NL008: Doorvoer met eindbestemming bondgenoten

NL009: Uitvoer en doorvoer naar partijen aangesloten bij het F-35 Lightning II programma.

Tabel 11, Waarde gerapporteerde realisaties definitieve uitvoer van militaire goederen in 2022 onder NL003 (strijdkrachten EU-lidstaten, Noorwegen, IJsland en het Verenigd Koninkrijk) per land van bestemming.

Land van bestemming	Waarde (mln.)	Specificatie
Denemarken	2	ML 5, 10, 11, 21, 22
Duitsland	27,9	ML 5, 10, 11, 21, 22
Frankrijk	5	ML 5, 11, 17, 22
Griekenland	1,9	ML 5, 15, 21, 22
Italië	0,6	ML 5, 10, 21, 22
Kroatië	0,004	ML 10
Luxemburg	0,4	ML 6
Noorwegen	0,26	ML 7, 22
Oostenrijk	0,03	ML 10
Polen	0,005	ML 5
Portugal	1,8	ML 5, 10
Spanje	0,029	ML 11, 22
Verenigd Koninkrijk	0,4	ML 6, 22
Zweden	0,024	ML 11, 22
Totaal	40,3	

Tabel 12, Waarde gerapporteerde realisaties definitieve uitvoer van militaire goederen in 2022 onder NL004 (gecertificeerde bedrijven EU-lidstaten, Noorwegen, IJsland en het Verenigd Koninkrijk) per land van bestemming.

Land van bestemming	Waarde (mln.)	Specificatie
België	0,6	ML 5, 6, 22
Denemarken	0,06	ML 4
Duitsland	9,9	ML 6, 11, 15, 22
Frankrijk	9,7	ML 5, 10
Zweden	0,6	ML 6, 7
Totaal	20,9	

Tabel 13, Waarde gerapporteerde realisaties definitieve uitvoer van militaire goederen in 2022 onder NL005 (demonstratie, evaluatie of expositie in EU-lidstaten, Noorwegen, IJsland en het Verenigd Koninkrijk) per land van bestemming.

Land van bestemming	Waarde (mln.)	Specificatie
België	0,026	ML 5, 13
Bulgarije	0,06	ML 5
Denemarken	0,16	ML 5, 13, 15
Duitsland	37,4	ML 5, 11, 13, 15, 21, 22
Estland	0,0025	ML 5
Finland	0 ⁵⁰	ML 13
Frankrijk	0,9	ML 5, 6, 11, 13, 15, 21, 22
Griekenland	0,1	ML 5
Italië	1,9	ML 5, 6, 11, 13, 15
Litouwen	0,099	ML 5
Polen	0,018	ML 5, 13
Portugal	0 ⁵¹	ML 5
Slovenië	0,094	ML 5
Slowakije	0,098	ML 5
Spanje	0,1	ML 5
Tsjechië	0,037	ML 5
Verenigd Koninkrijk	0,1	ML 5, 9, 11, 13
Zweden	0,011	ML 5, 11
Totaal	41,1	

Tabel 14, Waarde gerapporteerde realisaties definitieve uitvoer van militaire goederen in 2022 onder NL006 (reparatie, onderhoud en revisie EU-lidstaten, Noorwegen, IJsland en het Verenigd Koninkrijk) per land van bestemming.

Land van bestemming	Waarde (mln.)	Specificatie
België	0,03	ML 6
Denemarken	2,5	ML 5, 6, 10, 11, 21, 22
Duitsland	40	ML 4, 5, 6, 9, 10, 11, 15, 18
Finland	0,3	ML 6
Frankrijk	5,2	ML 5, 6, 9, 10, 15
Griekenland	1,9	ML 5
Italië	0,9	ML 5, 15, 22
Luxemburg	0,02	ML 11
Oostenrijk	0,2	ML 6
Polen	0,07	ML 5
Spanje	0,12	ML 5, 11
Verenigd Koninkrijk	7,5	ML 6, 9, 10, 11, 15
Zweden	0,17	ML 5, 6, 15
Totaal	58,9	

⁵⁰ Het gaat hier om twee transacties met een symbolische gezamenlijke waarde van € 2.

⁵¹ Het gaat hier om een transactie met een symbolische waarde van € 10.

Tabel 15, Waarde gerapporteerde realisaties definitieve doorvoer van militaire goederen in 2022 onder NL007 (met herkomst bondgenoten) per land van bestemming.

Land van bestemming	Waarde (mln.)	Specificatie
Bahrein	0,27	10
Brazilië	7	10
Chili	0,4	ML 5, 13
Filipijnen	0,05	10
Jordanië	0,02	11
Maleisië	0,07	11
Oekraïne	0,26	13
Pakistan	2,4	10
Peru	0,28	10
Thailand	0,016	11
Zuid-Afrika	0,3	ML 5, 10
Totaal	11,1	

Tabel 16, Waarde gerapporteerde realisaties definitieve doorvoer van militaire goederen in 2022 onder NL008 (met eindbestemming bondgenoten) per land van herkomst.

Land van herkomst	Waarde (mln.)	Specificatie
Australië	0,2	ML 1
België	3,5	ML 1, 3, 10, 13
Canada	0,24	ML 3, 10, 11
Denemarken	1,5	ML 3, 10, 13
Duitsland	11,2	ML 1, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 13
Estland	0,7	ML 3
Finland	0,35	ML 6, 10
Frankrijk	0,08	ML 10
Griekenland	0,1	ML 11
Ierland	0,16	ML 4
Italië	0,13	ML 10, 11
Luxemburg	0,01	ML 10
Nieuw-Zeeland	0,7	ML 6
Noorwegen	12,1	ML 10, 13
Oostenrijk	0,7	ML 1
Polen	0,5	ML 1, 10, 13
Portugal	14,8	ML 10
Roemenië	0,2	ML 1
Spanje	0,08	ML 10, 11
Verenigd Koninkrijk	4	ML 3, 4, 6, 10, 13, 14, 17
Verenigde Staten	62,4	ML 1, 3, 6, 9, 10, 11
Zweden	40,7	ML 3, 10
Zwitserland	0,4	ML 3, 4, 10
Totaal	154,8	

Tabel 17, Waarde gerapporteerde realisaties van definitieve uitvoer van militaire goederen in 2022 onder NL009 (F-35 Lightning II) per land van bestemming.

Land van bestemming	Waarde (mln.)	Specificatie
Australië	0,16	ML 10
Canada	0,075	ML 10
Duitsland	0,76	ML 10, 11, 17
Italië	8,9	ML 10, 11, 12, 17, 19
Japan	1,4	ML 10
Noorwegen	1,2	ML 10, 11, 17, 19
Verenigd Koninkrijk	5,6	ML 10, 11, 17
Verenigde Staten	196,7	ML 5, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 22
Zuid-Korea	0,11	ML 10
Israël	2,3	ML 10, 11, 17
Totaal	217,2	

Tabel 18, Waarde gerapporteerde realisaties van definitieve doorvoer van militaire goederen in 2022 onder NL009 (F-35 Lightning II) per land van bestemming.

Land van bestemming	Waarde (mln.)	Specificatie
Israël	0,013	ML 10
Noorwegen	0,028	ML 10
Verenigd Koninkrijk	0,15	ML 10
Verenigde Staten	177,5	ML 10, 17, 18
Totaal	177,7	

Bijlage 4: Doorvoer van militaire goederen

Tabel 19, Waarde afgegeven vergunningen voor de doorvoer van militaire goederen in 2022.

	ML3	ML4	ML5	ML6	ML7	ML9	ML10	ML13	ML21	ML22	Totaal (mln)
Albanië		1,20									1,20
Belize	0,08										0,08
Ecuador							0,00				0,00
India						0,05					0,05
Oekraïne					0,64			25,89			26,53
Paraguay	0,39										0,39
Peru							0,28				0,28
Thailand			0,103						0,103	0,103	0,31
Zuid-Afrika	0,02										0,02
Zuid-Korea						0,14					0,14
Zwitserland				0,02							0,02
Totaal	0,50	1,20	0,10	0,02	0,64	0,19	0,28	25,89	0,10	0,10	29,02

Bijlage 5: Tussenhandeldiensten t.a.v. militaire goederen

Deze bijlage bevat een overzicht van afgegeven vergunningen voor tussenhandeldiensten. Hierbij is aangegeven op wat voor type goederen de tussenhandeldiensten betrekking hadden en wat het land van herkomst en eindbestemming van de goederen is. De waarde van de tussenhandeldienst is niet altijd bekend, omdat de diensten soms onderdeel zijn van een groter contract, waarin ook goederen en technologie worden geleverd. Bedrijven worden gevraagd de waarde van de tussenhandeldienst zo veel mogelijk te specificeren in de vergunningaanvraag.

Tabel 20, Waarde afgegeven vergunningen voor de doorvoer van militaire goederen in 2022.

Land eind-bestemming	Land herkomst	ML	Tussenhandel-diensten m.b.t.	Waarde (in euro)
Pakistan	Roemenië	ML9	Patrouillevaartuigen	110.740.000
Oekraïne	Tsjechië	ML4	Granaten, kaliber 155 mm	5.596.800

Bijlage 6: Afgewezen vergunningaanvragen voor militaire goederen

De afgewezen vergunningaanvragen worden ook met EU-partners uitgewisseld uit hoofde van artikel 4 van het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie.

Tabel 21A, afgewezen vergunningaanvragen voor uitvoer van militaire goederen in 2022.

Land van eind-bestemming	Korte omschrijving	Aantal stuks	Ontvanger	Eindgebruiker	Datum afwijzing	Reden weigering (criteria en evt. aanvullend beleid)
Verenigde Arabische Emiraten	Programmatuur voor informatiebeveiliging	n.v.t.	Westcon Middle East Limited	Signal Corps van het VAE Ministerie van Defensie	12-05-2022	PoD
Verenigde Arabische Emiraten via Singapore	Technologie voor scheepsontwikkeling	n.v.t.	ST Engineering Marine Ltd	Marine van de Verenigde Arabische Emiraten	12-07-2022	PoD, 6
Pakistan	Minatuur gasturbine	1	Pakistan Navy Engineering College	Pakistan Navy Engineering College	20-07-2022	3, 4, 6, 7
Verenigde Arabische Emiraten	Programmatuur voor informatiebeveiliging	n.v.t.	Logicom	Strijdkrachten van de Verenigde Arabische Emiraten	21-07-2022	PoD, 6
Pakistan via Canada	Miniatuur gasturbines	2	Maxcon Group Inc. Dealer	Aviation Design Institute, Pakistan Aeronautical Complex	08-12-2022	4, 6, 7
Saoedi-Arabië	Communicatiesytemen	3	National Commercial Pledges Compan	Saudi Arabian Military Industries	12-12-2022	PoD, 4, 6, 7

Tabel 21B, afgewezen sondages van militaire goederen in 2022.

Land van eindbestemming	Korte omschrijving	Aantal stuks	Ontvanger	Eindgebruiker	Datum afwijzing	Reden weigering (criteria en evt. aanvullend beleid)
Saoedi-Arabië	Militaire vluchtsimulator	1	Luchtmacht Saoedi-Arabië	Luchtmacht Saoedi-Arabië	08-02-2022	Presumption of Denial (PoD), 2, 4, 6
Turkije	Onderdelen voor gevechtstanks	13	SMS Savunma Sanayi	Turkse landmacht	06-10-2022	PoD, 4, 6, 7
Hong Kong	Thermische camera's	14	Saab Technologies Hong Kong Lmt.	Hong Kong Police Force	19-12-2022	7
Egypte	Onderdelen en technologie voor F-16 vliegtuigen	n.v.t.	Egyptische luchtmacht	Egyptische luchtmacht	19-12-2022	2,6

Bijlage 7: Overtollig defensiematerieel

Tabel 22, Overzicht van door de Staat aan buitenlandse partijen verkocht of geschonken overtollig defensiematerieel in 2022. Schenkingen aan Oekraïne zijn hier buiten beschouwing gelaten.

Type materieel	Aan/via ⁵²	Land van eindbestemming	Eindgebruiker
Reservedelen F-16	Aerodyne Worldwide	Portugal	Ministerie van Defensie
Reservedelen luchtsystemen	Air & Ground VS	VS	Air & Ground VS
Reservedelen F-16	België (G2G)	België	Ministerie van Defensie
Apache tenten	Bulgarije (G2G)	Bulgarije	Ministerie van Defensie
Reservedelen F-16	Daedalus	Chili	Ministerie van Defensie
Reservedelen F-16	Denemarken (G2G)	Denemarken	Ministerie van Defensie
Munitie	Duitsland (G2G)	Duitsland	Ministerie van Defensie
Reservedelen Leopard	Duitsland (G2G)	Duitsland	Ministerie van Defensie
Reservedelen Patriot	Duitsland (G2G)	Duitsland	Ministerie van Defensie
Reservedelen Lynx	Duitsland (G2G)	Duitsland	Ministerie van Defensie
Systeem t.b.v. navigatie	Duitsland (G2G)	Duitsland	Ministerie van Defensie
Reservedelen CV90	Estland (G2G)	Estland	Ministerie van Defensie
Geniebrug	General Dynamics ELS	VS	General Dynamics ELS
Reservedelen F-16	Global Defense Specialists	VS	Global Defense Specialists
Reservedelen luchtsystemen	Griekenland (G2G)	Griekenland	Ministerie van Defensie
Reservedelen luchtsystemen	Hayward & Green Defence	VK	Hayward & Green Defence
Reservedelen F-16	ILN Technologies	VS	ILN Technologies

⁵² De verkoop van overtollig defensiematerieel vindt soms plaats aan de oorspronkelijke producent. Soms is verkoop van overtollig defensiematerieel ook mogelijk via een particulier bedrijf ten behoeve van een bij de verkoop reeds bekende en geaccordeerde eindgebruiker, dan wel aan een particulier bedrijf voor eigen gebruik. Een andere mogelijkheid is nog verkoop aan een particulier bedrijf in een ander EU/NAVO+ land, waarbij de exacte eindbestemming en eindgebruiker van het materieel nog niet bekend zijn. In dat geval wordt via een Internationaal Importcertificaat vastgelegd dat eventuele (weder-)export onder de controle van het betreffende EU/NAVO+ land zal staan.

Type materieel	Aan/via ⁵²	Land van eindbestemming	Eindgebruiker
Reservedelen F-16	IN3 Aviation	VS	IN3 Aviation
Landgebonden materieel	Inchcape Shipping Services	VAE	Inchcape Shipping Services
Reservedelen M109	Letland (G2G)	Letland	Ministerie van Defensie
MB290 voertuigen	Litouwen (G2G)	Litouwen	Ministerie van Defensie
Metaaldetectoren	Nederlandse Politie	Curaçao	Recherchesamenwerkingteam
Reservedelen F-16	Noorwegen (G2G)	Noorwegen	Ministerie van Defensie
Reservedelen F-16	Patria België	België	Patria België
Reservedelen F-16	Portugal (G2G)	Portugal	Ministerie van Defensie
Munitie	Rafael	Israël	Rafael
Munitie	Rheinmetall Waffe Munition	Duitsland	Rheinmetall Waffe Munition
Hefbrug	Selikor NV	Curaçao	Selikor NV
Munitie	Senegal (G2G)	Senegal	Ministerie van Defensie
Reservedelen Patriot	Spanje (G2G)	Spanje	Ministerie van Defensie
Reservedelen F-16	Standard Aero	VS	Standard Aero
Aggregaten	Suriname (G2G)	Suriname	Ministerie van Defensie
Bailey brugdelen	Suriname (G2G)	Suriname	Ministerie van Defensie
Blanco munitie	Suriname (G2G)	Suriname	Ministerie van Defensie
Landgebonden materieel	VAE (G2G)	VAE	Ministerie van Defensie
Bedrijfsstoffen	Verenigde Naties	Mali	Verenigde Naties
Landgebonden materieel	VK (G2G)	VK	Ministerie van Defensie
Reservedelen SMART-L	VK (G2G)	VK	Ministerie van Defensie

Type materieel	Aan/via ⁵²	Land van eindbestemming	Eindgebruiker
Meubilair en IT	VS (G2G)	VS	Ministerie van Defensie
Totale waarde van de contracten			€ 39,16 miljoen